

Opbouw kennisrijk thema in de kleuterklas

Inspiratie en handvatten

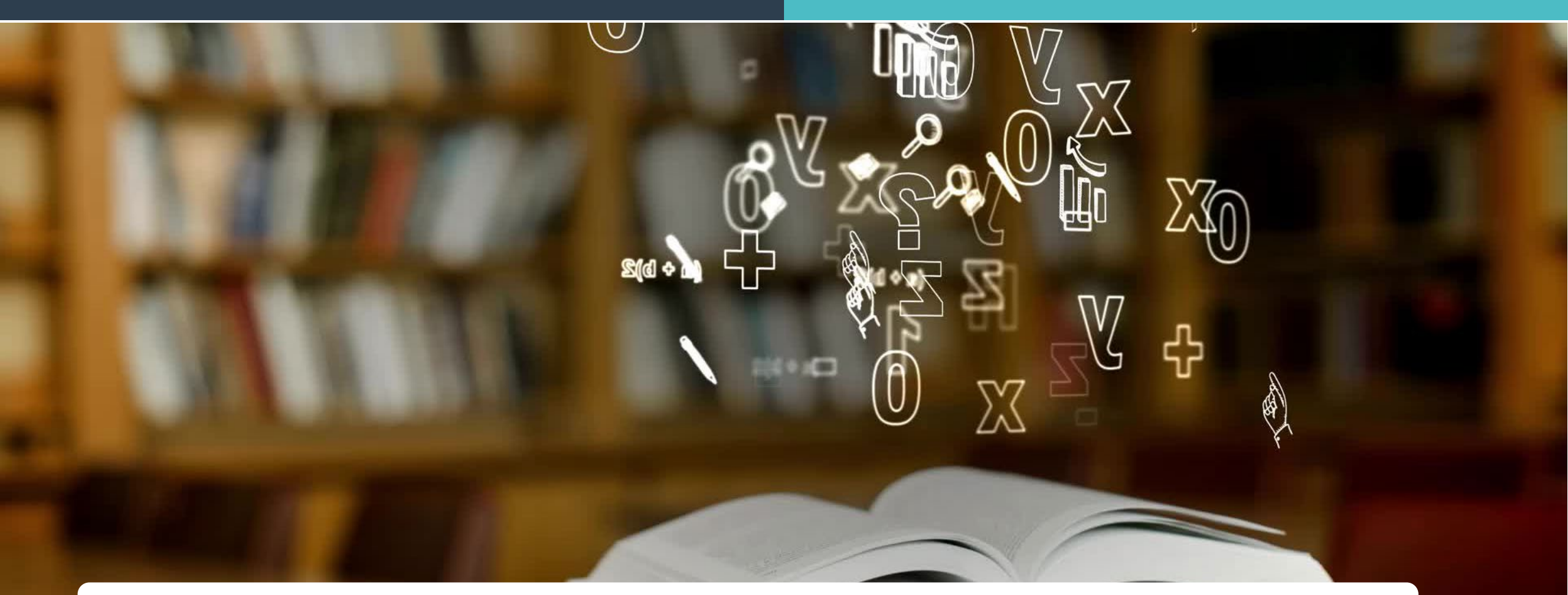
Doelen van deze PPT

- **Handvatten aanreiken** om aan de slag te gaan rond uitwerken van een kennisrijk thema.
- Jullie krijgen zicht op de **visie, de bouwstenen en de kwaliteitscriteria** van een kennisrijk thema.
- **Jullie kunnen linken leggen met je eigen praktijk.**
- **Jullie ontwikkelen een gedeeld referentiekader en gemeenschappelijke taal** samen met collega's binnen je school of scholengemeenschap.
- **Inspiratie** als aanzet om er samen aan te beginnen.

Agenda

- Terugblik
- Terminologie
- Waarom? Hoe? Wat?
- Misvattingen kennisrijk thema
- Opbouw kennisrijk thema
- Waartoe?
- Denk- en onderzoeksvragen
- Kennismuur
- Woordenschat
- Kruispunt
- Een mogelijk voorbeeld

Terugblik

Kennisrijke thema's

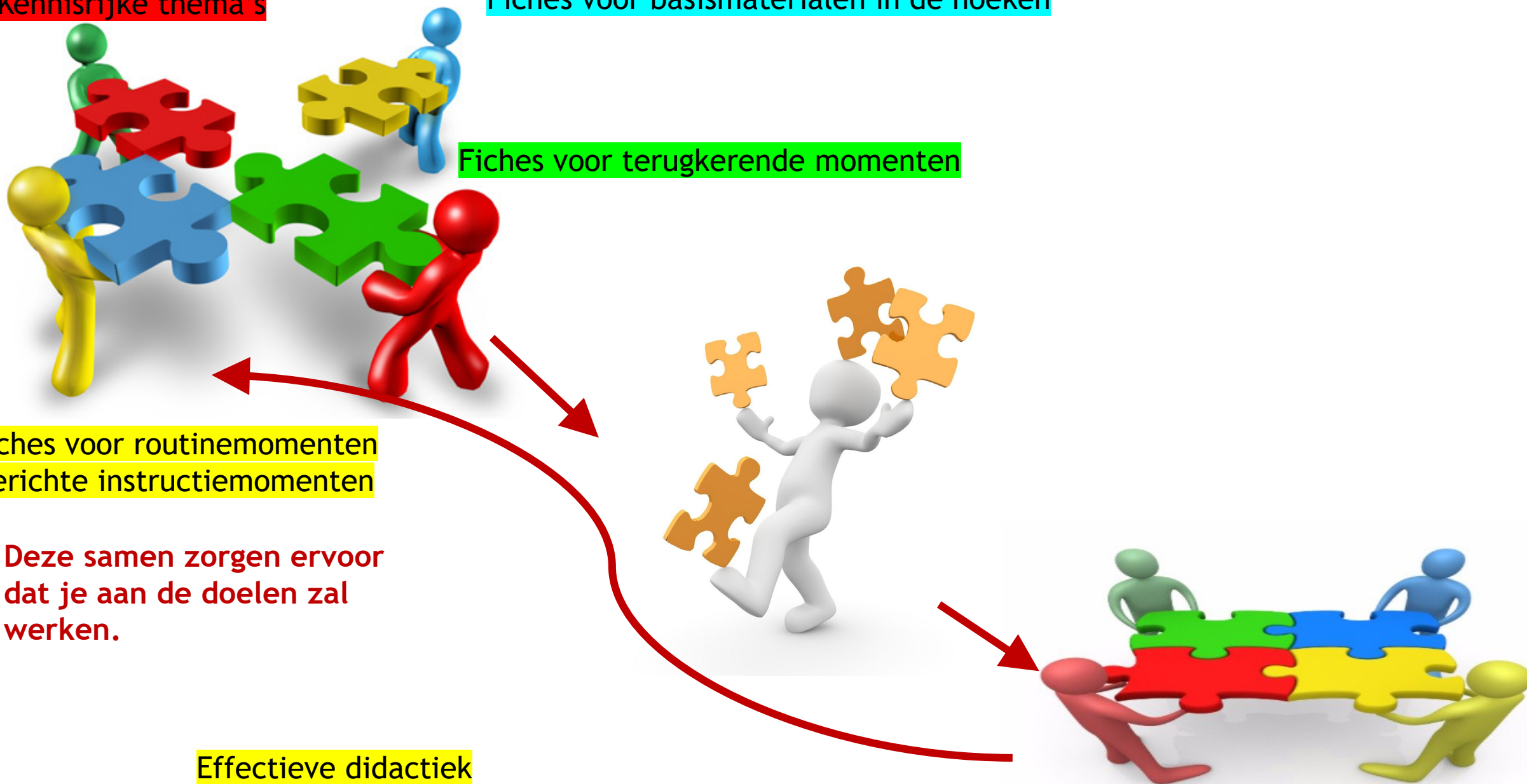
Fiches voor basismaterialen in de hoeken

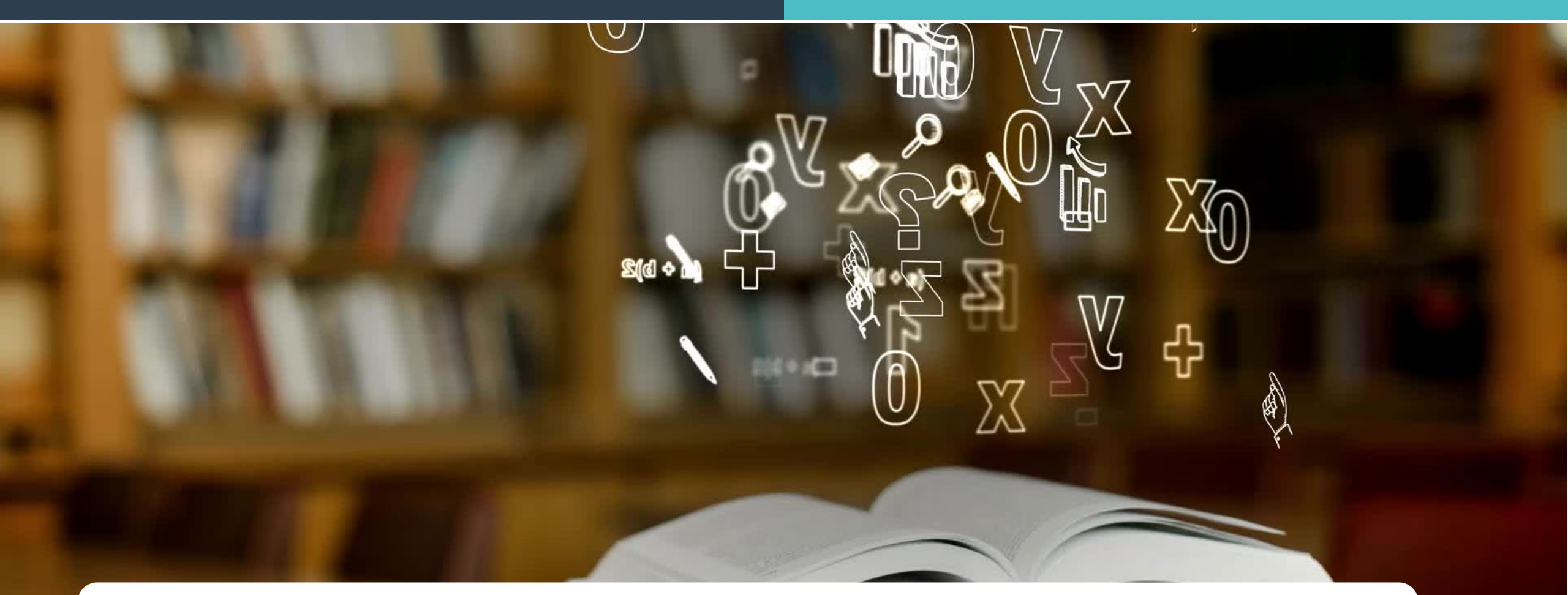
Fiches voor terugkerende momenten

Fiches voor routinemomenten
Gerichte instructiemomenten

Deze samen zorgen ervoor
dat je aan de doelen zal
werken.

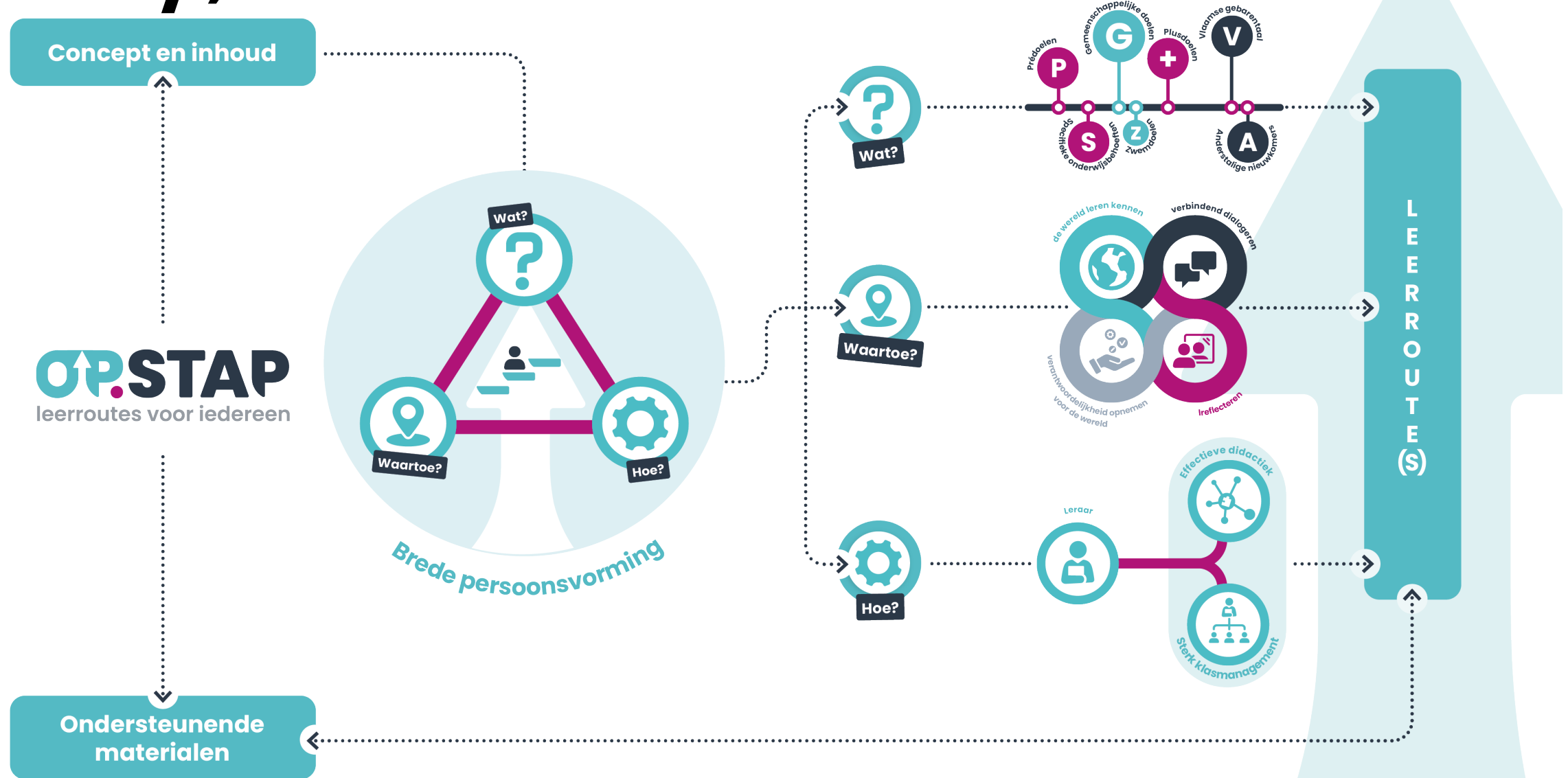
Effectieve didactiek
Sterk klasmanagement

Terminologie

Op.Stap, leerroutes voor iedereen.

discipline	1 Nederlands en communicatie	2 Wiskunde	3 Wetenschap en techniek	4 Aardrijkskunde	5 Geschiedenis	6 Muzische vorming	11 Rooms-katholieke godsdienst
doelen	Communicatieve fundamenteel	Getallenkennis	Organismen	Topografie	Kennis van het verleden	Domeinoverschrijvend	Tussen zoeken en vertrouwen
subdoelen	Sociale aandacht Afstemingsvermogen Communicatievermogen	Natuurlijke getallen Gehelpe getallen Positieve rationale getallen	Classificatie van organismen Ontwikkeling en voortplanting van organismen	Topografisch referentiekader Relatieve en absolute ligging	Prehistorie Oudheid Middeleeuwen Vroegmoderne tijd Moderne tijd Hedendaagse tijd	Muzische grondhouding Verbeelden en creativiteit Kunst beschouwen	Aanvertrouwen Geborgenheid Hiermee is vertrouwen Bronnen van vertrouwen
doelen	Lezen	Bewerkingen	Relatie tussen organismen en tussen organismen en omgevingsfactoren in een biosfeer	Aardrijkskundige kennis	Kennis van geschiedenis	Musiek	Bijbels lezen, tussen verhaal en leven
subdoelen	Ritueel lezen Vlot en vloeiend lezen Tekstbegrip Tekststructuren en tekstconventies Aritie	Overkoepelend doel: begripvorming, eigenschappen van en relaties tussen bewerkingen Houdwijzen: standaardprocedures Houdwijzen: handig rekenen Bewerkingen met breuken en procenten Andere rekenwijzen: schattend rekenen, cijfers, rekenen met digitale rekentools	Relatie tussen organismen onderling en hun omgeving Bouw van organismen Energiebronnen en voedingsstoffen	Aarde en atmosfeer Landschappen Indicatoren Weer en klimaat Kosmografie	Bronnengebruik Chronologisch bewustzijn Historisch redeneren Perspectieven	Repertorium Bouwenissen Vaardigheden en vormgevingsmiddelen	Opdrachten voor geleidelijk Aanpakken en meesters Parabels Licht Wonderen Propheten Het verhaal gaat verder
doelen	Schrijven	Meten en metend rekenen	Menselijk lichaam	Aardrijkskundige vaardigheden, onderzoek en denken	Reflexie en dialoog over verleden en geschiedenis	Beeld	Innere leven, tussen bron en stroom
subdoelen	Handschrift en digitale vaardigheden Correct schrijven Schrijven om te leren Schrijven om te delen Aritie	Overkoepelende meetrichtselen en vaardigheden Correcte openstaande inhoudsvolume Maat Geld Tijdstip en tijdsduur Temperatuur Hoeveelheid	Fysieke functies van de mens	Ruimtelijke vaardigheden Aardrijkskundig onderzoek Aardrijkskundig denken	Erfoed, identiteit, betekenis, relatie Verleden-heden Burgerschap	Repertorium Bouwenissen Vaardigheden en vormgevingsmiddelen	Verbondenheid met zichzelf Verwondering Dorbaarheid Diaspora
doelen	Mondeling taalgebruik	Meetkunde	Materie			Drama	Tussen hoop en kwetsbaarheid
subdoelen	Luiterbegrip Spoken, presenteren en vertellen Mondelinge interactievaardigheden	Vormleer Planbegrip Meetkundige transformaties Meetkundige relaties Logica en verzamelingen	Eigenschappen van materie			Repertorium Bouwenissen Vaardigheden en vormgevingsmiddelen	Mogelijkheden en beperkingen Trouwende nabijheid Gedragenheid Hoop voor de wereld

discipline	1 Nederlands en communicatie	2 Wiskunde	3 Wetenschap en techniek	4 Aardrijkskunde	5 Geschiedenis	6 Muzische vorming	11 Rooms-katholieke godsdienst
discipline	7 Lichamelijke opvoeding en motoriek	8 ICT	9.1 Veilige en gezonde levensstijl	9.2 Leren leren	9.3 Sociaal en emotioneel leren	10 Frans	↓

doelen	Kleinmotorische competenties	Computationeel denken	Verkeer	Leerfundamenteel	Emotionele fundamenteel	Mondelinge taalvaardigheid	Tussen verbondenheid en gemis
subdoelen	Mond- en gezichtsmotoriek Kleinmotorische vaardigheden	Inzicht in digitale systemen Principes van computationeel denken	Verkeersregels Veilige verplaatsingen	Cognitieve vaardigheden Flexibiliteit Taalkerktheet	Bewustzijn en hechting	Luiteren Spoken Mondeling interageren	Verbondenheid met de anderen Ontmoetingen Vriendschap Liefde
doelen	Grootmotorische competenties	Digitale informatievaardigheid	Gezondheid en redzaamheid	Leerstrategieën	Leren over jezelf	Schriftelijke taalvaardigheid	Bewegen tussen goed en kwaad
subdoelen	Bezoek motorische vaardigheden Grootmotorische vaardigheden Fysieke vaardigheden Zwemmen	Digitale geleendheid Informatiegeleendheid	Gezonde voeding Beweging en lichaamshouding Hygiene en persoonlijke redzaamheid Opruimen en huishoudelijke zaken Veiligheid en eerste hulp	Cognitie Metacognitie Motivatie Organisatie	Zelfbewustzijn Zelfmanagement	Lezen Schrijven	Gedachten in goedheid voor goed en kwaad Gedachten voor goed en kwaad Ethische keuzes Verlangen naar het goede
doelen	Psychomotorische competenties	Mediawijdsheid		Leerproces	Leren over anderen en jezelf	Taalstroom en taalgebruik	Samenleven, tussen onderweg zijn en thuis komen
subdoelen	Lichaamsbesef en perceptie Tijdsperceptie Ruimteperceptie Lateralisatie	Auteurs- en portretrecht Digitale veiligheid		Werkling van het brein Cyclisch leerproces	Sociaal bewustzijn Relatievaardigheden	Kennis van woorden en lexicale structuren Toepassing van woorden en lexicale structuren Kennis van grammaticale termen Inzicht in grammaticale structuren Toepassing van grammaticale structuren Strategieën	Verbondenheid met gemeenschappen Thuis Samenleven in vrede Gastvrijheid
doelen	Zintuiglijke competenties	Digitale creatie		Keuzeproces	Leren over identiteit en respect	Cultuur	Interlevenbeschouwing samenleven en dialoog
subdoelen	Zintuiglijke waarneming Multisensorische integratie Orgaan- en oog-vestibulair Reactie op zintuiglijke prikkels	Communiceren		Kiezen Studeerkeuze	Identiteit en verbondenheid Ethisch en verantwoordelijk handelen Diversiteit	De Franse taal De Franse cultuur	Ik en mijn levensbeschouwing Ik, mijn levensbeschouwing en deze van de ander Ik, mijn levensbeschouwing en de samenleving
doelen	Zelfconcept en interactie in groep						
subdoelen	Zelfkennis en zelfvertrouwen Teamgerichte competenties						

Op.Stap, leerroutes voor iedereen.

Discipline

- Domeinen
 - Subdomeinen
 - (clusters)
 - Concrete doelen

Discipline

- Domeinen
 - Subdomeinen
 - (clusters)
 - Concrete doelen

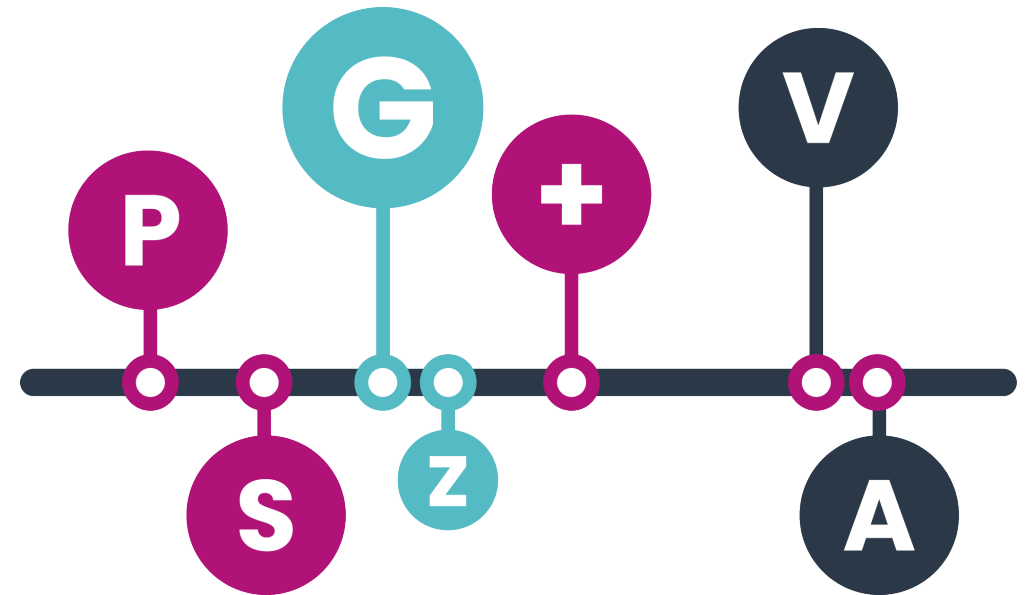
Wiskunde

- Getallenkennis
 - Natuurlijke getallen
 - Een getal interpreteren als een hoeveelheid
 - De kleuters kennen de telrij van 0 tot en met 20 (akoestisch tellen) [F].

Nederlands en communicatie

- Mondeling taalgebruik
 - Luisterbegrip
 - De leerlingen kunnen op een voorgelezen verhaal reageren door voorspellingen te maken, vragen te stellen of verbanden te leggen met hun vakspecifieke kennis en voorkennis.

- **G-routedoelen (gemeenschappelijke doelen):** voor alle leerlingen geldig (dus met inbegrip van minimumdoelen)
- **Z-routedoelen:** zwemdoelen, ook voor alle leerlingen geldig (watergewenners, overlevers, zwemmers)
- **P-routedoelen (pre-curriculumdoelen):** voor leerlingen met ontwikkelingsleeftijd van 0 tot 2,5 jaar
- **S-routedoelen (specifieke doelen):** voor leerlingen met specifieke onderwijs- en ondersteuningsbehoeften vanaf 2,5 jaar en ouder
- **+ routedoelen (plus doelen):** verdieping voor cognitief sterk functionerende leerlingen of leerlingen die extra uitdaging nodig hebben
- **V-routedoelen (doelen Vlaamse gebarentaal):** vanuit decreet Vlaamse gebarentaal, voor dove en (slecht)horende Vlaamse Gebarentaligen
- **A-routedoelen:** voor anderstalige nieuwkomers: ondersteunen in hun taalverwerving en integratie

Coherenties

3.1.GK3.1 De leerlingen kennen het volgende begrip met betrekking tot organismen: de insecten.

 Directe samenhang

 Gelinkt minimumdoel

☐ 3.1.GJK.2

De leerlingen kennen het volgende begrip met betrekking tot organismen: de dieren.

voor

jongste kleuter (G)

Wetenschap en techniek

Organismen

Classificatie van organis...

☐ 3.1.GK3.1

De leerlingen kennen het volgende begrip met betrekking tot organismen: de insecten.

3de kleuter (G)

Wetenschap en techniek

Organismen

Classificatie van organis...

☐ 3.2.GK3.1

De leerlingen kunnen veelvoorkomende organismen in hun omgeving benoemen.

verplicht samen

3de kleuter (G)

Wetenschap en techniek

Relatie tussen organismen...

Relatie tussen organismen...

☐ 3.2.GK3.4

De leerlingen kennen de volgende begrippen: de kop, het borststuk, het achterlijf, aantal poten.

verplicht samen

3de kleuter (G)

Wetenschap en techniek

Relatie tussen organismen...

Bouw van organismen

☐ 3.1.GK3.3

De leerlingen kennen de volgende begrippen met betrekking tot organismen: de fauna, de flora.

na

3de kleuter (G)

Wetenschap en techniek

Organismen

Classificatie van organis...

Sluiten

3.2.GK3.1 De leerlingen kunnen veelvoorkomende organismen in hun omgeving benoemen.

Directe samenhang

Gelinkt minimumdoel

3.2.GK2.1

De leerlingen kunnen veelvoorkomende organismen in hun omgeving benoemen.

voor

2de kleuter (G)

Wetenschap en techniek

Relatie tussen organismen...

Relatie tussen organismen...

3.2.GK3.1

De leerlingen kunnen veelvoorkomende organismen in hun omgeving benoemen.

3de kleuter (G)

Wetenschap en techniek

Relatie tussen organismen...

Relatie tussen organismen...

3.1.GK3.1

De leerlingen kennen het volgende begrip met betrekking tot organismen: de insecten.

verplicht samen

3de kleuter (G)

Wetenschap en techniek

Organismen

Classificatie van organis...

3.1.GK3.2

De leerlingen kennen het volgende begrip met betrekking tot organismen: de spinnen.

verplicht samen

3de kleuter (G)

Wetenschap en techniek

Organismen

Classificatie van organis...

3.1.GK3.3

De leerlingen kennen de volgende begrippen met betrekking tot organismen: de fauna, de flora.

Sluiten

3.2.GK3.1 De leerlingen kunnen veelvoorkomende organismen in hun omgeving benoemen.

Directe samenhang

Gelinkt minimumdoel

☐ 3.1.GK3.3 De leerlingen kennen de volgende begrippen met betrekking tot organismen: de fauna, de
verplicht samen 3de kleuter (G) Wetenschap en techniek Organismen Classificatie van organis...

☐ 4.2.GK3.4 De leerlingen kennen de volgende begrippen met betrekking tot natuurlijke aspecten van
landschappen: het water: de oceaan, de rivier, de beek, de vijver;
samen 3de kleuter (G) Aardrijkskunde Aardrijkskundige kennis Landschappen

☐ 4.2.GK3.5 De leerlingen kennen de volgende begrippen met betrekken tot natuurlijke aspecten van
landschappen: de vegetatie: het grasland, het riet, het gazon;
samen 3de kleuter (G) Aardrijkskunde Aardrijkskundige kennis Landschappen

☐ 3.2.GL1.2 De leerlingen kunnen aan de hand van hun biotische en abiotische factoren minimaal twee van de
volgende biotopen identificeren: grasland, bos, heide, zee en kust, stadslandschap,
landbouwlandschap, zoet water.

Sluiten

3.2.GK3.1 De leerlingen kunnen veelvoorkomende organismen in hun omgeving benoemen.

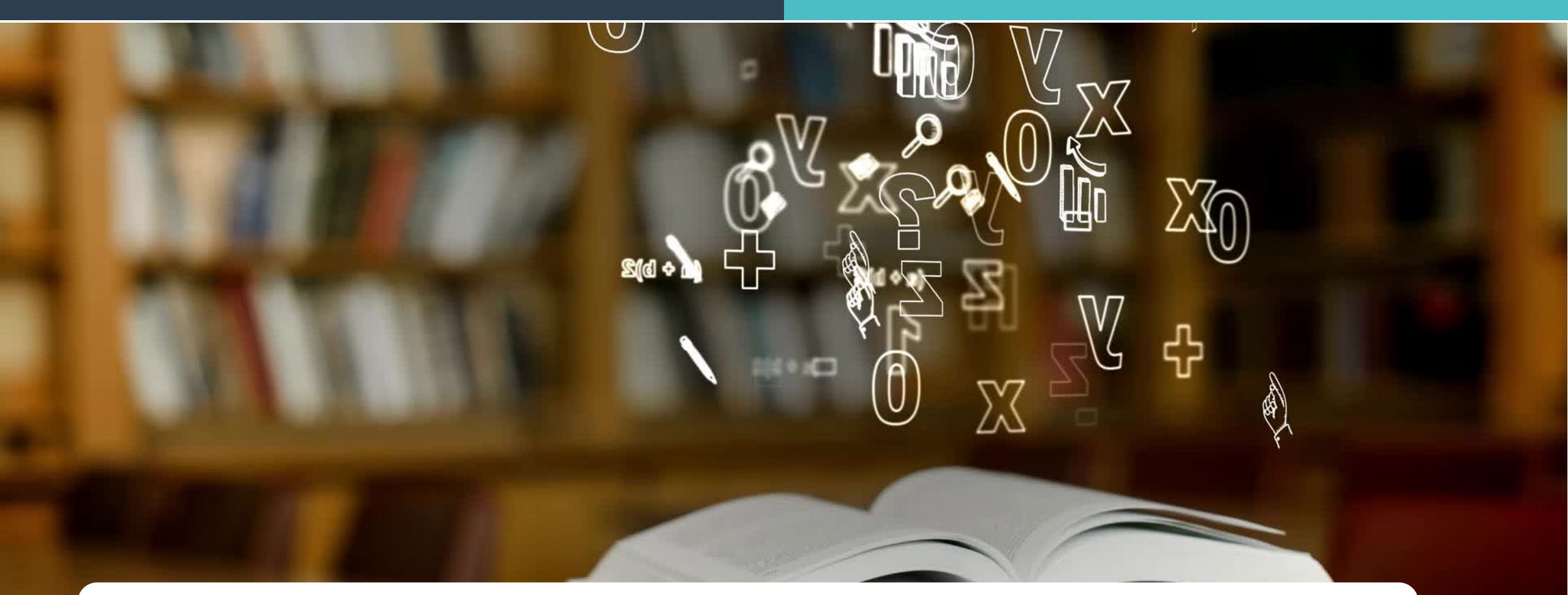
Directe samenhang

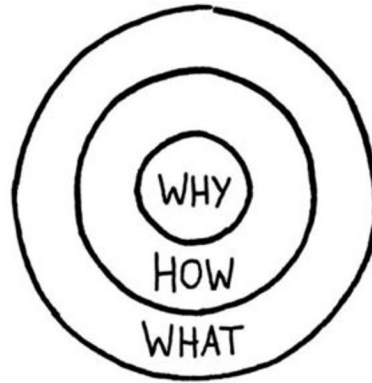
Gelinkt minimumdoel

- ☐ 3.2.GK2.1 De leerlingen kunnen veelvoorkomende organismen in hun omgeving benoemen.
voor 2de kleuter (G) Wetenschap en techniek Relatie tussen organismen... Relatie tussen organismen...
- ☐ 3.2.GK3.1 De leerlingen kunnen veelvoorkomende organismen in hun omgeving benoemen.
3de kleuter (G) Wetenschap en techniek Relatie tussen organismen... Relatie tussen organismen...
- ☐ 3.1.GK3.1 De leerlingen kennen het volgende begrip met betrekking tot organismen: de insecten.
verplicht samen 3de kleuter (G) Wetenschap en techniek Organismen Classificatie van organis...
- ☐ 3.1.GK3.2 De leerlingen kennen het volgende begrip met betrekking tot organismen: de spinnen.
verplicht samen 3de kleuter (G) Wetenschap en techniek Organismen Classificatie van organis...
- ☐ 3.1.GK3.3 De leerlingen kennen de volgende begrippen met betrekking tot organismen: de fauna, de flora.

Sluiten

Waarom? Hoe? Wat?

“Worden onze leerlingen hier (van de dingen die we doen) beter van?”

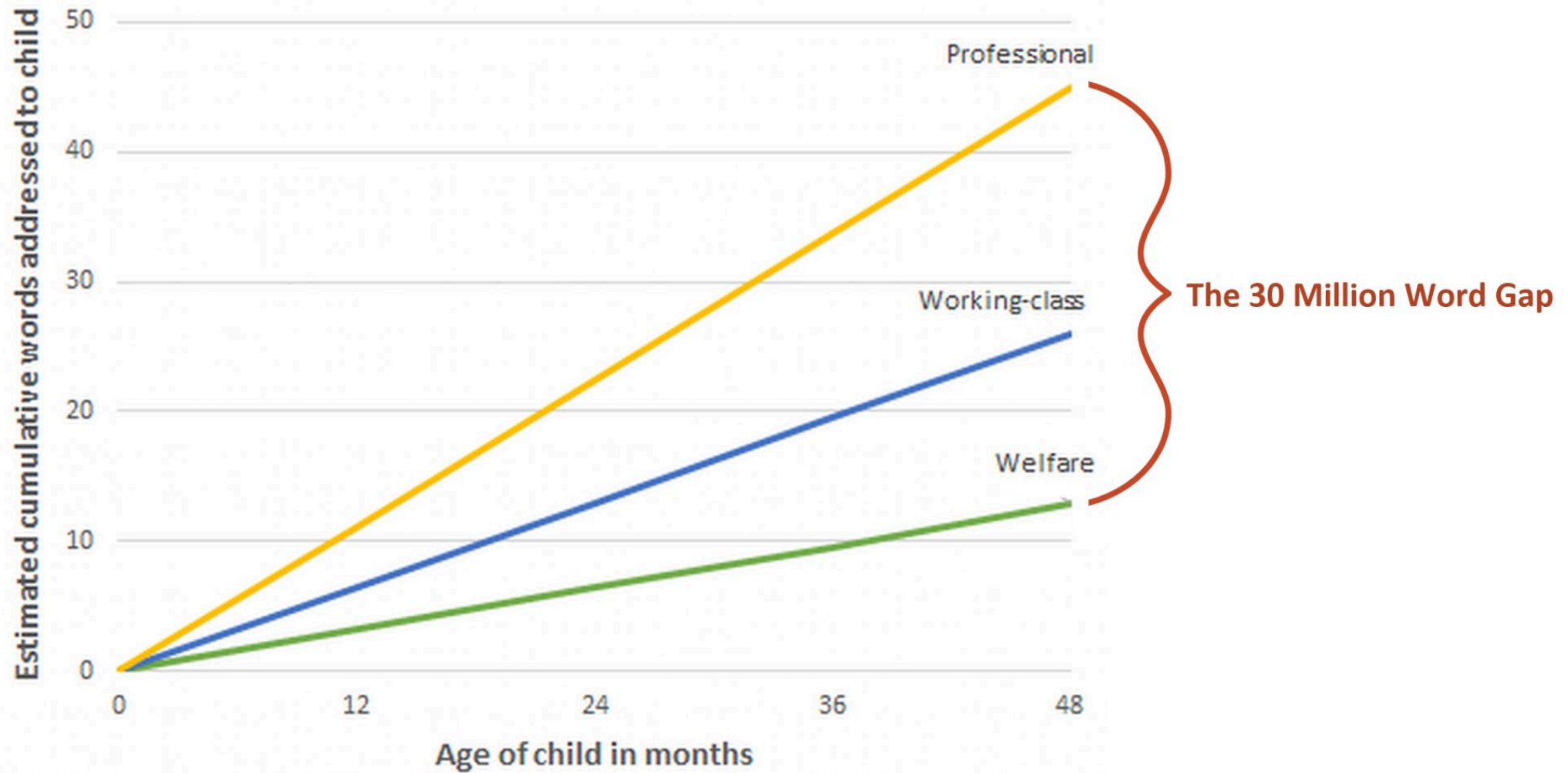
“Verrijken we hiermee (van de dingen die we doen) onze klaspraktijk mee?”

Kennisrijke thema's: waarom?

Number of Words Heard by Children Differs Across Income Groups

Hart & Risley, 1995

"Sommige kleuters spreken maar tien seconden per dag Nederlands met de leerkracht"

15 februari 2019

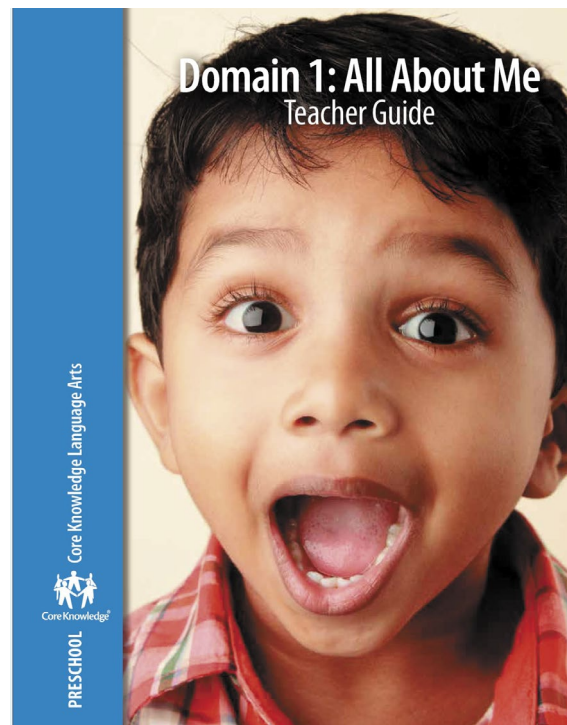
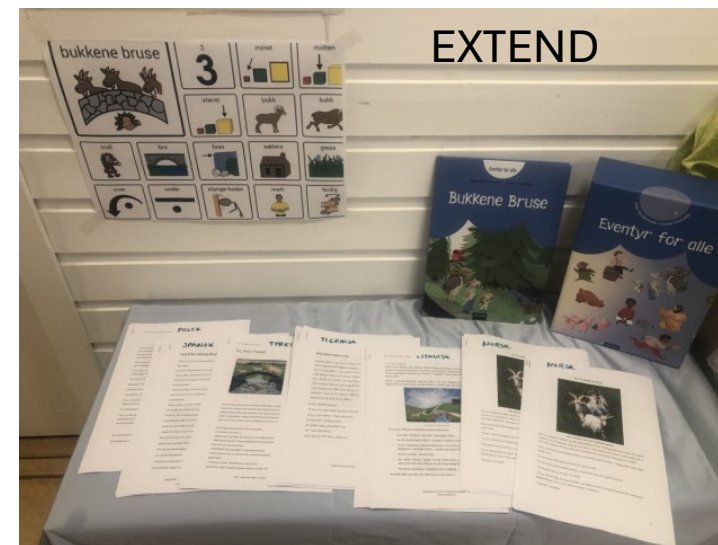

Peleman, B., Vandenbroeck, M., & Van Avermaet, P. (2020). Early learning opportunities for children at risk of social exclusion. Opening the black box of preschool practice. *European Early Childhood Education Research Journal*, 28(1), 21-42.

Talig kwetsbare kinderen krijgen minder aandacht

Duthois, T., Montero-Perez, M., Van Avermaet, P., & Vanderlinde, R. (2025). Early childhood education teachers' professional vision of language-stimulating interactions: a mixed-method mobile eye-tracking study. *Teaching and Teacher Education*, 166, 105199.

Story Talk: Using Strategies from an Evidence-Based Program to Improve Young Children's Vocabulary

Barbara A. Wasik, Annemarie H. Hindman

Story Talk is an evidence-based language program that has produced significant increases in teacher quality and children's language skills, particularly their vocabulary, through teacher professional development, book reading, and center activities.

Carter is playing in the housekeeping center, and his teacher asks him to describe what he is doing. Carter says, "Cooking." The teacher picks up a plastic potato that is in a toy pot and asks Carter, "What is this?" Carter responds, "Brown food." The teacher agrees, "Yes, this is brown, and it is food, but what is this food called?" Carter shrugs his shoulders, acknowledging that he does not know. The teacher replies, "This is called a potato. Remember we saw the potato in the book *Tops and Bottoms*, and the potato grows underground. Can you say potato?" Carter repeats the word potato a few times. The next day, as part of their classroom study of *Food and Farms*, the teacher re-reads the book *Tops and Bottoms*, asking questions about potatoes that invite children, including Carter, to use the word potato. The teacher follows up with these questions during center activities, asking about potatoes and other vegetables that the children are learning about so that children can use these new

yet their language is not aligned with the academic language and vocabulary they need to know to be successful in learning to read. To facilitate this important learning, teachers can purposefully talk about the meaning of words and systematically help children to integrate the words into their vocabulary through conversations, reading, and play. Story Talk is a professional development program based on empirical evidence. In Story Talk, teachers are trained to scaffold children's academic language so that they can develop the foundational skills they will need for reading and comprehension. In this paper, we will first discuss the importance of developing language, with a specific emphasis on vocabulary, in young children and the essential role of these skills in learning to read. We then will briefly describe Story Talk, including an overview of the training that teachers receive on enriching their talk and interactions with young children. We will also summarize the research conducted on Story Talk that shows the project's significant

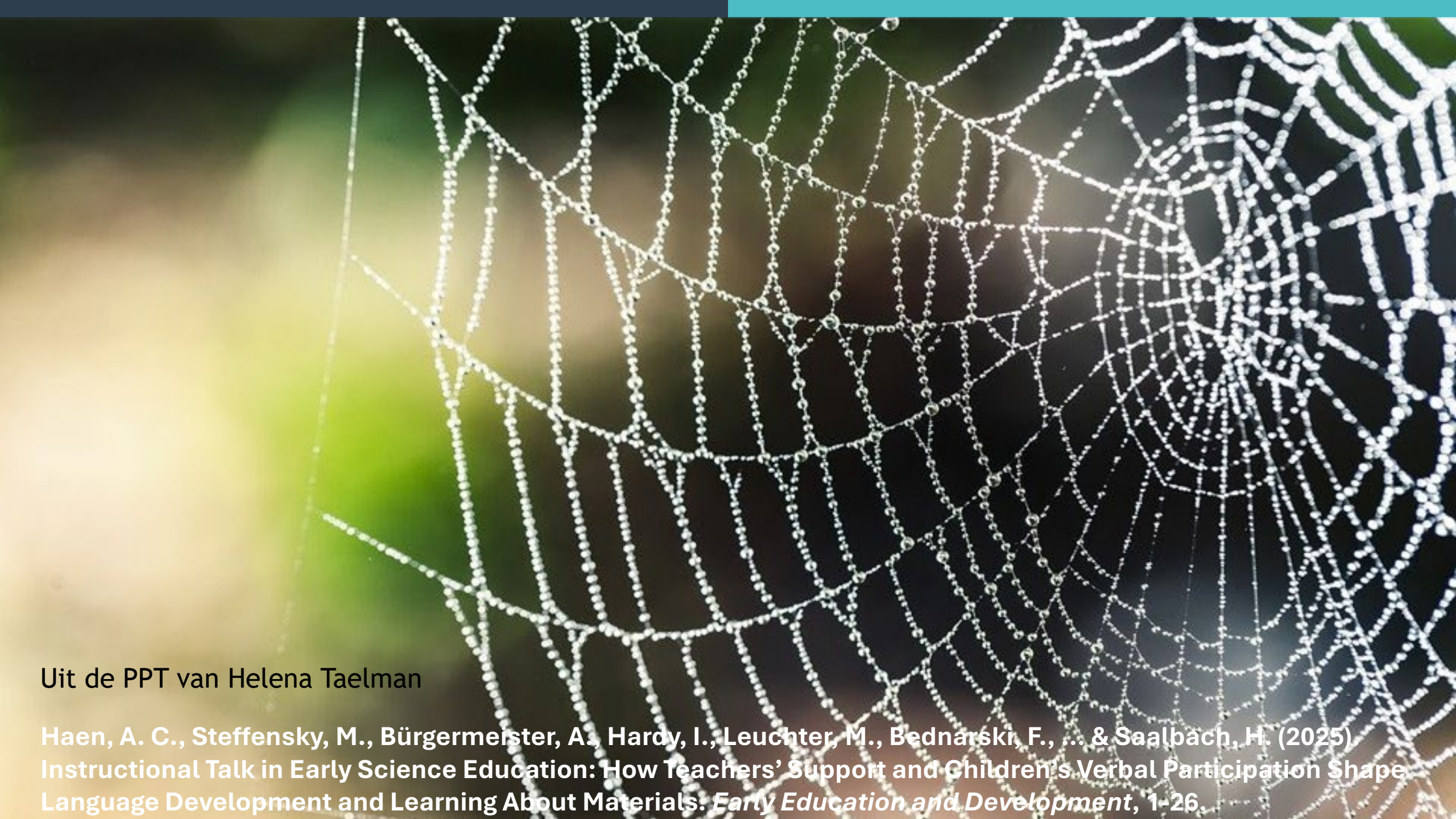
De tegenstanders van een rijk curriculum lijken zich niet te realiseren dat vierjarigen uit een rijk, hoogopgeleid gezin reeds thuis veel schoolse kennis verwerven, terwijl zulke kennis onterecht wordt achtergehouden voor kinderen uit arme gezinnen.

Hirsch Jr, E. D. Creating a curriculum for the American people. *American Educator*, 33(4), 6-11.

Kennisrijke thema's: wat?

Uit de PPT van Helena Taelman

Haen, A. C., Steffensky, M., Bürgermeister, A., Hardy, I., Leuchter, M., Bednarski, F., ... & Saalbach, H. (2025). Instructional Talk in Early Science Education: How Teachers' Support and Children's Verbal Participation Shape Language Development and Learning About Materials. *Early Education and Development*, 1-26.

Wie was er al eens in een bos?
Wat heb je daar allemaal gedaan?

THUIS

Weet je nog, toen we insecten gingen zoeken? Toen hadden we ook gezocht onder de bomen. **Kijk hier op deze foto. Wat zag je allemaal?**

SCHOOL

A photograph of a woman and two children in a forest. They are crouching on a ground covered with fallen autumn leaves. The woman is on the left, wearing a red jacket and a patterned scarf. A child in a dark jacket is in the middle, and another child in a red jacket is on the right. In the foreground, a large mushroom with a white stem and a reddish-pink cap is visible. The background shows many trees with green and yellowing leaves.

Impressie

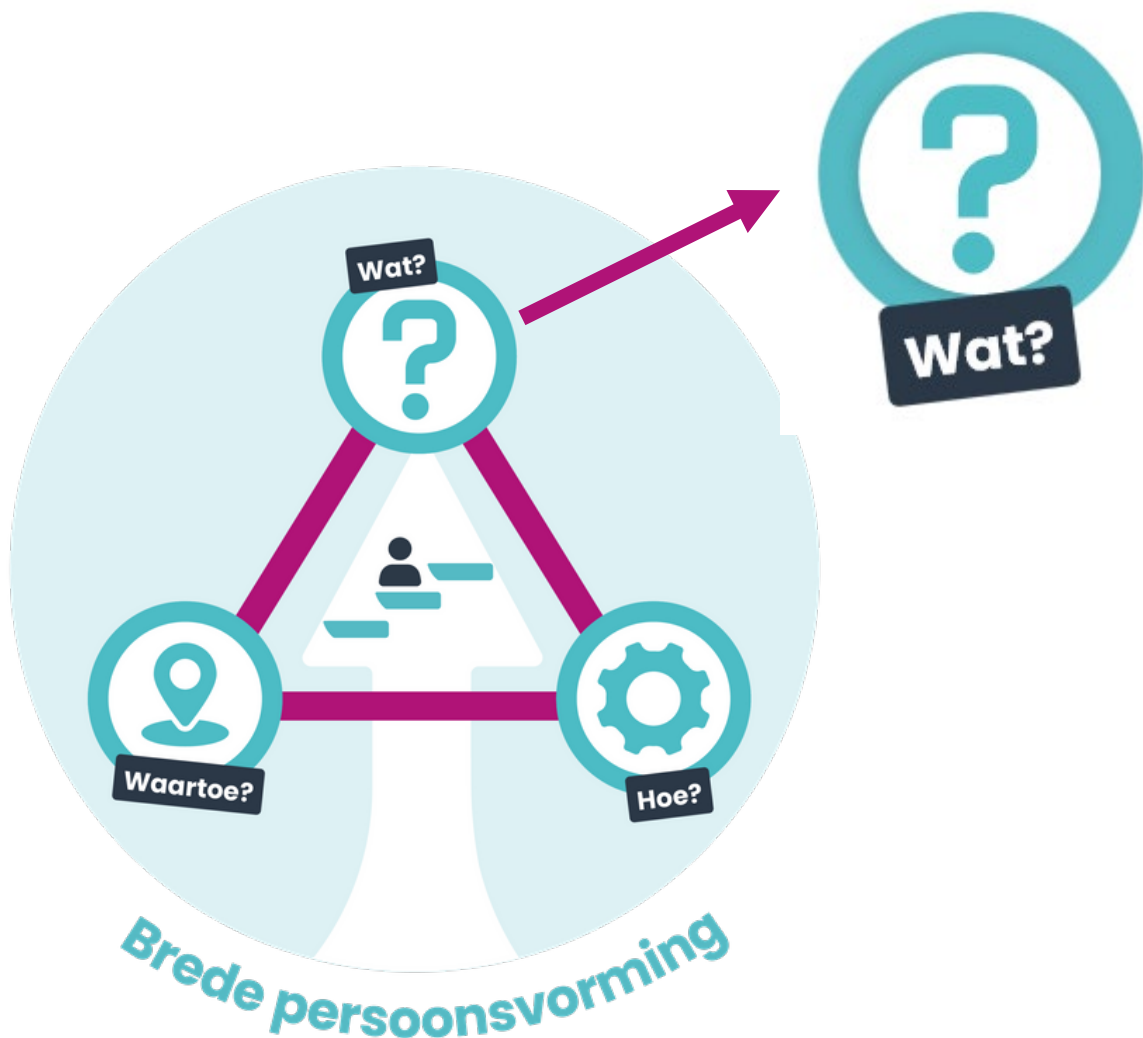
ZOEMMOMENTJE

Ga je vooral voort op kennis van thuis of op school?

Weet je voldoende wat de kleuters het jaar voordien leerden om hiernaar terug te verwijzen?

Hoe organiseren jullie dat op school?

Een brede persoonsontwikkeling

- 13 **disciplines** (wiskunde) met **domeinen** (getallenkennis), **subdomeinen** (natuurlijke getallen) en **clusters** (begrippen)

- Zeven doelensets

- Een ordeningskader

The thumbnail image shows the 'Ordeningskader Op.stap, leerroutes voor iedereen' table. It is a complex grid with multiple columns and rows, detailing learning routes and goals for different levels of education. The table is organized into sections for different educational levels, with columns for various subjects and learning outcomes.

Misvattingen over kleuteronderwijs en kennisrijk thema

Kunnen onze kinderen nog spelen? JA!!

MEER VIDEO'S

Speels Serieus

Kindinitiatief ----- Leerkrachtinitiatief

Incidenteel leren Doelgericht leren

Het rijke thema dringt door in spel en spontane gesprekken

MEER VIDEO'S

▶ Uit de PPT van Helena Taelman

- Moet ik nu helemaal opnieuw beginnen?

- Moet we alles samen uitwerken?
Ik doe dat liever alleen voor mijn klas.

- En hoe zit dat dan met inspelen op wat de kinderen aanbrengen?

Mijn directeur wil dat we werken met handleidingen en aangekochte doelenkaartjes om het leren zichtbaar te maken. Wat doe ik hiermee?

- Moet ik een volledig schooljaar volplannen met kennisrijke thema's?
- Wat met vertrekken zonder thema?
- Wat met start schooljaar?
- De gouden weken?

Kennisrijke thema's

- Zullen de **wereldkennis** voeden van onze leerlingen – ze zijn **doelgericht en uitdagend**.
- **Bouwen voort op elkaar**, het is dus een **samen-verhaal**.
- Zijn **breed en diep** uitgewerkt.
- Bieden ruimte om **inhouden van verschillende disciplines** aan bod te laten komen.
- **Verrijken en overstijgen** de leefwereld van onze leerlingen.
- Hebben nog steeds **sterke aanknopingspunten met de leefwereld** van onze leerlingen.
- Zijn **kennisrijk** opgebouwd <> **vertrekken minder vanuit het ervaringsgerichte** maar sluiten er wel bij aan om diepgaand leren te bekomen.

De leerkracht
stuurt,
maar kinderen
hebben ook een
stem!

Water

De kip

Sinterklaas

Dieren

Kunst

Vervoer

Moederdag

Ons dorp

Water

De kip

Sinterklaas

Dieren

Kunst

Vervoer

Moederdag

Ons dorp

ZOEMMOMENTJE

Opbouw van een kennisrijk thema

Kennisrijke thema's

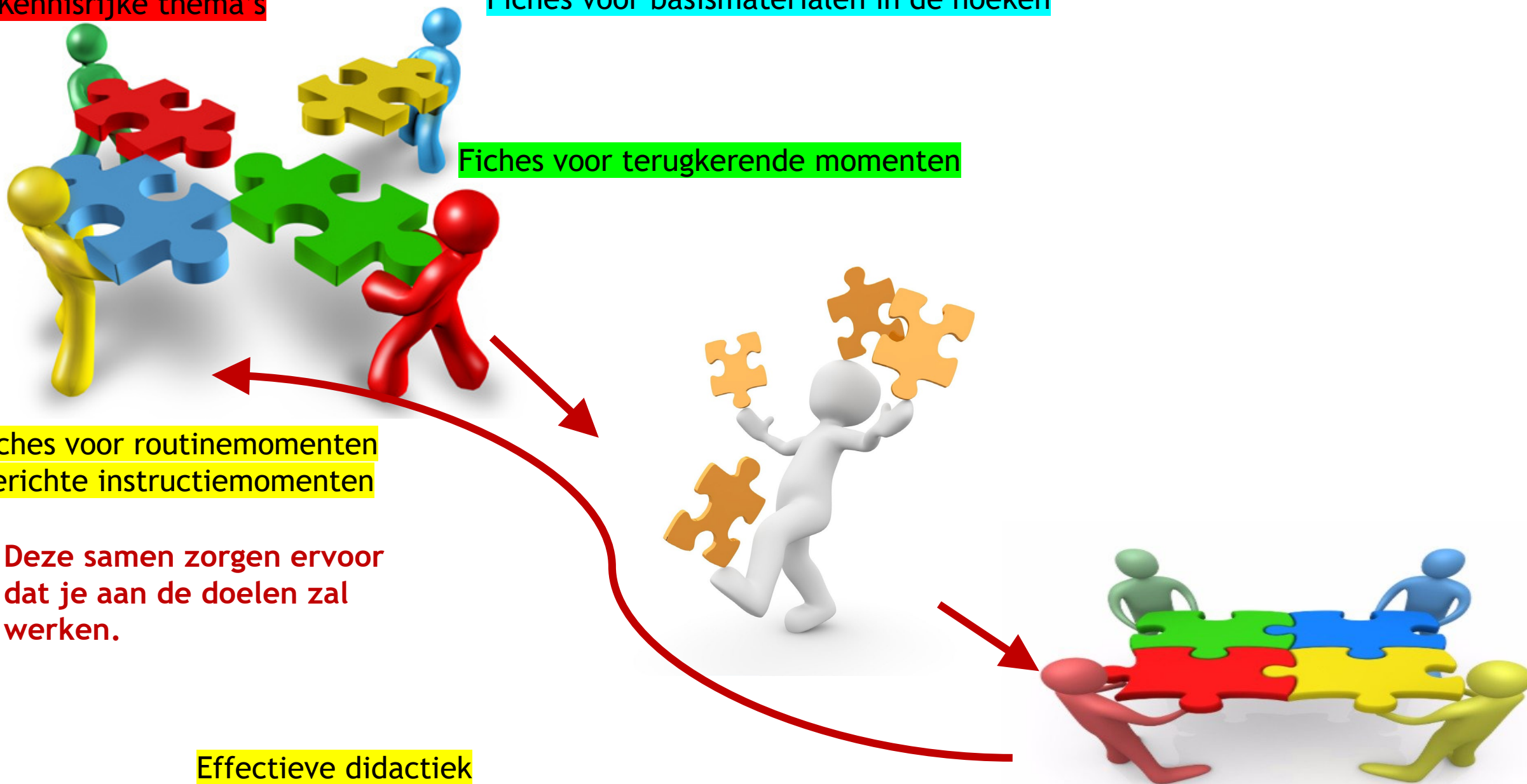
Fiches voor basismaterialen in de hoeken

Fiches voor terugkerende momenten

Fiches voor routinemomenten
Gerichte instructiemomenten

Deze samen zorgen ervoor
dat je aan de doelen zal
werken.

Effectieve didactiek
Sterk klasmanagement

OP.STAP Opbouw van een kennisrijk thema

leerroutes voor iedereen

Team → 4 tot 6 weken → wereldkennis, doelgericht, uitdagend → verbreden, verdiepen, verruimen.

DOELGERICHT

- start vanuit **leerplan**
- vertrek vanuit **voorkennis** van leerlingen
- **brainstorm** met team
- bepaal 3 tot 5 **themadoelen** → rekeninghoudend met de zichtbare coherenties uit *Op.Stap, leerroutes voor iedereen*
- bepaal de subthema's en selecteer minstens 10 subdoelen
- hou rekening met de **beginsituatie** van je leerlingen
- formuleer 1 RKG-subdoel per subthema → werk 3 impulsen uit (ervaringen, geloofstaal en rituelen) >3 activiteiten/week
- visualiseer gekozen themadoelen
- bepaal **rijke woordenschat**

01

SAMENHANG

- formuleer **gerichte denkvragen**
- **brainstorm** met leerlingen; zoek naar **aanknopingspunten** uit hun **leefwereld**
- denk na over je **onderzoeksvraag**: wat wil je met jouw leerlingengroep **onderzoeken, ontwerpen en/of optimaliseren**

02

AANBOD

- vertrek vanuit **sterke impressie**
- plan **samenhangende activiteiten**
- gebruik **rijke materialen**
- verrijk **relevante hoeken**
- stimuleer taal doorheen de **hele dag en wiskunde overal**
- gebruik **prentenboeken** en **informatieve boeken** met **rijke teksten**

03

LEERLUS

- Themadoelen →
- werk deze uit in het **eerste subthema**
- herhaal, verruim en verdiep de **themadoelen** in de volgende subthema's

04

REFLECTIE EN MONITORING

- tussentijds: **reflecteer, evalueer, geef feedback**
- **monitor de groei** van je leerlingen
- formuleer samen met leerlingen een antwoord op de **onderzoeksvraag** (de droom, de uitdaging) en/ of het **probleem** die tijdens dit thema centraal staat
- **Bekijk de gevisualiseerde doelen**, zijn deze behaald?

05

1. DOELGERICHT (thema + doelen bepalen)

Thema van **4 tot 6 weken** in **team** bepalen - rekening houden met de voorkennis en de inhoud van het **leerplan** - **brainstormen** met het team - **themadoelen** (3 tot 5) selecteren subthema's en **subdoelen** (minstens 10) bepalen - hou rekening met de **beginsituatie** van je leerlingen - **coherenties** bekijken in de leerplantoel - denk na over **visualisatie** van de **thema- en subdoelen** - **RKG-doelen** bepalen - formuleer 1 **RKG-doel** per subthema + werk 3 **impulsen** uit + 3 **activiteiten** per week.

Afspraak: blijf zoveel mogelijk binnen hetzelfde domein, subdomein, de (eventuele) cluster, daar zie je een leerplandoel op leeftijd geformuleerd.

Weetjes:

- Voor kennis haal je op aan het begin van het leren.
- Achtergrondkennis bouw je systematisch op doorheen het leren.
- Themadoelen komen voornamelijk uit de zaakvakken, subdoelen ook uit de andere disciplines.
- Maak gebruik van de coherenties (samenhang van de doelen) in de digitale tool: voor, na, verplicht samen, samen, facultatief.
- **Eerst doelen, daarna activiteiten, materialen en hoeken.**
- Kies bewust welke doelen je gaat visualiseren.

3. AANBOD (activiteiten, materialen, hoeken)

Minstens 70% van het thematisch aanbod is **gekoppeld** aan de **themadoelen** en de **doelen** bij de subthema's - 30% vanuit **zorg, nood of activiteiten** los van de gekozen doelen - 50% gaat naar **taal de hele dag** en **wiskunde overal** - welk aanbod voorzien we voor de uitwerking van de waartoe.

Weetjes:

- Kies voor **prentenboeken en/of informatieve boeken** met **rijke teksten**.
- Denk aan **sterke impressies** zoals een waarneming, een uitstap, een verhaal, een probleem...
- De **onderzoeksvraag** (de droom, de uitdaging) of het **probleem** dat je met je leerlingen vooropgesteld hebt, vormt de **start van het subthema** en de **rode draad** tijdens de uitwerking van het thema.
- Een goede vraag bij het uitwerken van het aanbod is: hoe helpt deze activiteit, dit materiaal, dit instructiemoment, deze hoekverrijking... het gekozen doel te bereiken?

5. REFLECTIE EN MONITORING (kwaliteitsontwikkeling)

- Tussentijds **evalueren, reflecteren en feedback** geven: hebben we al een antwoord op onze vragen?
- **Verzamelen en beoordelen** van doelen, het **handelen** hierop afstemmen en hierover **communiceren** met de leerlingen: hebben we de groei van kinderen in beeld?
- Samen met de kleuters een **antwoord formuleren op de onderzoeksvraag** (de droom, de uitdaging) en/ of het **probleem** dat tijdens dit thema centraal staat.
- **Bekijk de gevisualiseerde doelen**: zijn deze behaald?
- **Reflecteer als team**. Wat nemen we mee als bijsturing naar een volgende keer? (school en klas)

WOORDENSCHAT

Stap 1: Vertrek vanuit de geselecteerde doelen.

Stap 2: Selecteer begrippen:

- raadpleeg de begrippenlijst(en) van de discipline(s)
- begrippen uit de leerinhouden & school- en instructietaal
- voor sommige leerlingen zal er extra ingezet worden op basiswoordenschat

Stap 3: Bouw een kennisschema op - verbind begrippen met elkaar - welke school- en instructietaal is er nodig om de leerinhoud te begrijpen?

Weetjes:

Weten = het concept begrijpen.

Kunnen = beheersing volgens het handelingswoordwoord zoals classificeren, verwoorden, tonen...

Kennen = de begrippen actief gebruiken.

2. SAMENHANG (verbinden)

Aanknopingspunten zoeken met de **leefwereld** d.m.v. een **brainstorm** met leerlingen - bij elk subthema denk je na over **onderzoeksvraag(en)**: wat wil je met jouw leerlingengroep **onderzoeken, ontwerpen en/of optimaliseren** - **themadoelen** in elk subthema meenemen. Denk na over de **uitwerking van de waartoe**.

Weetjes:

- De leraar is inhoudelijk expert - verdiep jezelf dus ook in het thema.
- **Formuleer gerichte denkvragen om de onderzoekende houding van leerlingen te stimuleren.**
- **Breng jullie eigen brainstorm samen** met deze van de leerlingen.
- Samenhangen nastreven helpt het thema te **verbreden**: nieuwe informatie toevoegen
- **verdiepen**: verbanden leggen, dieper onderzoeken
- **verruimen**: linken met andere contexten.
- **Leren zichtbaar maken**: kennismuur, themamuur, woordmuur, foto's, groeiindmap ...

4. LEERLUS (Start van de 4 tot 6 weken)

In het **eerste subthema** werk je de **themadoelen** doelgericht uit. Je herhaalt en verdiept de themadoelen in de andere subthema's.

Weetjes:

- Een **gezamenlijke voorbereiding** zorgt ervoor dat je het **spiraal** goed kan toepassen: verbinding met opgedane kennis, herhaling van concepten en opbouw van complexiteit doorheen de kleuterschool.
- In een goede leerlus leg je verbanden tussen aangebrachte kennis en bouw je hierop verder.
- De didactische keuzes die je maakt zijn doorslaggevend voor diepgaand leren.

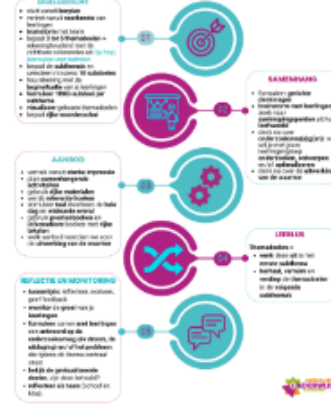
Team → 4 tot 6 weken → wereldkennis, doelgericht, uitdagend, Waartoe → verbreden, verdiepen, verruimen.

Opbouw van een kennisrijk thema

OP.STAP Opbouw van een kennisrijk thema

leerroutes voor iedereen

Team → 4 tot 6 weken → wereldkennis, doelgericht, uitdagend → Waartoe → verbreden, verdiepen, verruimen.

De grootste wijziging

Team → **4 tot 6 weken** → wereldkennis, doelgericht, uitdagend → **Waar toe** → verbreden, verdiepen, verruimen.

1. DOELGERICHT

DOELGERICHT

- start vanuit **leerplan**
- vertrek vanuit **voorkennis** van leerlingen
- **brainstorm** met team
- bepaal **3 tot 5 themadoelen** -> rekeninghoudend met de zichtbare coherenties uit *Op.Stap, leerroutes voor iedereen*
- bepaal de **subthema's** en selecteer minstens **10 subdoelen**
- hou rekening met de **beginsituatie** van je leerlingen
- formuleer **1 RKG-subdoel** per subthema
- visualiseer gekozen themadoelen
- bepaal **rijke woordenschat**

01

1. DOELGERICHT (thema + doelen bepalen)

Thema van **4 tot 6 weken** in **team** bepalen - rekening houden met de voorkennis en de inhoud van het **leerplan** – brainstormen met het team – **themadoelen** (3 tot 5) selecteren subthema's en **subdoelen** (minstens 10) bepalen - hou rekening met de **beginsituatie** van je leerlingen - **coherenties** bekijken in de leerplantool - denk na over **visualisatie van de thema- en subdoelen** – **RKG-doelen** bepalen - formuleer **1 RKG-doel** per subthema + werk **3 impulsen** uit + **3 activiteiten** per week.
Afspraak: blijf zoveel mogelijk binnen hetzelfde domein, subdomein, de (eventuele) cluster, daar zie je een leerplandoel op leeftijd geformuleerd.

Weetjes:

- Voorkennis haal je op aan het begin van het leren.
- Achtergrondkennis bouw je systematisch op doorheen het leren.
- Themadoelen komen voornamelijk uit de zaakvakken, subdoelen ook uit de andere disciplines.
- Maak gebruik van de coherenties (samenhang van de doelen) in de digitale tool: voor, na, verplicht samen, samen, facultatief.
- **Eerst doelen, daarna activiteiten, materialen en hoeken.**
- Kies bewust welke doelen je gaat visualiseren.

- **Thema van 4 tot 6 weken** in **team** bepalen
- rekening houden met de voorkennis en de inhoud van het **leerplan**
- **brainstormen** met het team
- **themadoelen** (3 tot 5) selecteren, subthema's en **subdoelen** (minstens 10) bepalen
- hou rekening met de **beginsituatie** van je leerlingen
- **coherenties** bekijken in de leerplantool
- denk na over het **visualisatie van de thema- en subdoelen**
- **RKG-doelen** bepalen – formuleer **1 RKG doel** per subthema + werk **3 impulsen** uit + **3 activiteiten** per week.

Afspraak: blijf zoveel mogelijk binnen hetzelfde domein, subdomein, de (eventuele) cluster, daar zie je een leerplandoel op leeftijd geformuleerd.

1. DOELGERICHT

DOELGERICHT

- start vanuit **leerplan**
- vertrek vanuit **voorkennis** van leerlingen
- **brainstorm** met team
- bepaal **3 tot 5 themadoelen** -> rekeninghoudend met de zichtbare coherenties uit *Op.Stap, leerroutes voor iedereen*
- bepaal de **subthema's** en selecteer minstens **10 subdoelen**
- hou rekening met de **beginsituatie** van je leerlingen
- **formuleer 1 RKG-subdoel per subthema**
- **visualiseer** gekozen themadoelen
- bepaal **rijke woordenschat**

01

1. DOELGERICHT (thema + doelen bepalen)

Thema van **4 tot 6 weken** in team bepalen - rekening houden met de voorkennis en de inhoud van het **leerplan** – **brainstormen** met het team – **themadoelen (3 tot 5)** selecteren subthema's en **subdoelen (minstens 10)** bepalen - hou rekening met de **beginsituatie** van je leerlingen - **coherenties** bekijken in de leerplantoel - denk na over **visualisatie van de thema- en subdoelen** – **RKG-doelen** bepalen - formuleer **1 RKG-doel per subthema** + werk **3 impulsen** uit + **3 activiteiten per week**.
Afspraak: blijf zoveel mogelijk binnen hetzelfde domein, subdomein, de (eventuele) cluster, daar zie je een leerplandoel op leeftijd geformuleerd.

Weetjes:

- Voorkennis haal je op aan het begin van het leren.
- Achtergrondkennis bouw je systematisch op doorheen het leren.
- Themadoelen komen voornamelijk uit de zaakvakken, subdoelen ook uit de andere disciplines.
- Maak gebruik van de coherenties (samenhang van de doelen) in de digitale tool: voor, na, verplicht samen, samen, facultatief.
- **Eerst doelen, daarna activiteiten, materialen en hoeken.**
- **Kies bewust welke doelen je gaat visualiseren.**

Weetjes:

- Voorkennis haal je op aan het begin van het leren.
- Achtergrondkennis bouw je systematisch op doorheen het leren.
- Themadoelen komen voornamelijk uit de zaakvakken, subdoelen ook uit de andere disciplines.
- Maak gebruik van de coherenties (samenhang van de doelen) in de digitale tool: voor, na, verplicht samen, samen, facultatief
- **Eerst doelen, daarna activiteiten, materialen en hoeken.**
- **Kies bewust welke doelen je gaat visualiseren.**

2. SAMENHANG

02

SAMENHANG

- formuleer **gerichte** **denkvragen**
- **brainstorm** met leerlingen; zoek naar **aanknopingspunten** uit hun **leefwereld**
- denk na over **onderzoeksvra(a)g(en)**: wat wil je met jouw leerlingengroep **onderzoeken, ontwerpen** en/of **optimaliseren**
- denk na over de **uitwerking** van de **waartoe**

2. SAMENHANG (verbinden)

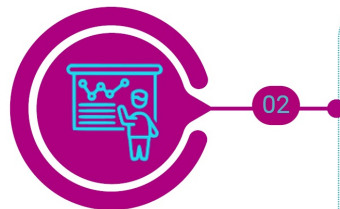
Aanknopingspunten zoeken met de **leefwereld** d.m.v. een brainstorm met leerlingen – bij elk subthema denk je na over **onderzoeksvra(a)g(en)**: wat wil je met jouw leerlingengroep **onderzoeken, ontwerpen** en/of **optimaliseren** - **themadoelen** in elk subthema **meenemen**. Denk na over de **uitwerking** van de **waartoe**.

Weetjes:

- De leraar is inhoudelijk expert – verdiep jezelf dus ook in het thema.
- **Formuleer gerichte denkvragen om de onderzoekende houding van leerlingen te stimuleren.**
- Breng jullie eigen brainstorm samen met deze van de leerlingen.
- Samenhang nastreven helpt het thema te **verbreden**: nieuwe informatie toevoegen
verdiepen: verbanden leggen, dieper onderzoeken
verruimen: linken met andere contexten.
- **Leren zichtbaar maken**: kennismuur, themamuur, woordmuur, foto's, groeimindmap ...

- **Aanknopingspunten** zoeken met de **leefwereld** d.m.v. een brainstorm met leerlingen.
- Bij elk subthema denk je na over **onderzoeksvra(a)g(en)**: wat wil je met jouw leerlingengroep **onderzoeken, ontwerpen** en/of **optimaliseren**?
- **Themadoelen** in elk subthema **meenemen**.
- Denk na over de **uitwerking** van de **waartoe**.

2. SAMENHANG

SAMENHANG

- formuleer **gerichte denkvragen**
- brainstorm met leerlingen; zoek naar **aanknopingspunten** uit hun leefwereld
- denk na over **onderzoeksvra(a)g(en)**: wat wil je met jouw leerlingengroep **onderzoeken, ontwerpen en/of optimaliseren**
- denk na over de **uitwerking van de waartoe**

2. SAMENHANG (verbinden)

Aanknopingspunten zoeken met de **leefwereld** d.m.v. een brainstorm met leerlingen – bij elk subthema denk je na over **onderzoeksvra(a)g(en)**: wat wil je met jouw leerlingengroep **onderzoeken, ontwerpen en/of optimaliseren** - **thema's** in elk subthema **meenemen**. Denk na over de **uitwerking van de waartoe**.

Weetjes:

- De leraar is inhoudelijk expert – verdiep jezelf dus ook in het thema.
- **Formuleer gerichte denkvragen om de onderzoekende houding van leerlingen te stimuleren.**
- Breng jullie eigen brainstorm samen met deze van de leerlingen.
- Samenhang nastreven helpt het thema te verbreden: nieuwe informatie toevoegen
- verdiepen: verbanden leggen, dieper onderzoeken
- verruimen: linken met andere contexten.
- **Leren zichtbaar maken**: kennismuur, themamuur, woordmuur, foto's, groeimindmap ...

Weetjes:

- De leraar is inhoudelijk expert – verdiep jezelf dus ook in het thema.
- **Formuleer gerichte denkvragen om de onderzoekende houding van leerlingen te stimuleren.**
- Breng jullie eigen brainstorm samen met deze van de leerlingen.
- Samenhang nastreven, helpt het thema te verbreden: nieuwe informatie toevoegen
- verdiepen: verbanden leggen, dieper onderzoeken
- verruimen: linken met andere contexten.
- **Leren zichtbaar maken**: kennismuur, themamuur, woordmuur, foto's, groeimindmap ...

3. AANBOD

AANBOD

- vertrek vanuit **sterke impressie**
- plan **samenhangende activiteiten**
- gebruik **rijke materialen**
- verrijk **relevante hoeken**
- stimuleer **taal** doorheen de **hele dag** en **wiskunde overal**
- gebruik **prentenboeken** en **informatieve boeken** met **rijke teksten**
- welk aanbod voorzien we voor de **uitwerking van de waartoe**

03

3. AANBOD (activiteiten, materialen, hoeken)

Minstens 70% van het thematisch aanbod is **gekoppeld aan de themadoelen en de doelen bij de subthema's** – 30% vanuit **zorg, nood of activiteiten los van de gekozen doelen** – 50% gaat naar **taal de hele dag** en **wiskunde overal** - welk aanbod voorzien we voor de **uitwerking van de waartoe**.

Weetjes:

- Kies voor **prentenboeken** en/of **informatieve boeken** met **rijke teksten**.
- Denk aan **sterke impressies** zoals een waarneming, een uitstap, een verhaal, een probleem...
- De **onderzoeksvraag** (de droom, de uitdaging) of het **probleem** dat je met je leerlingen vooropgesteld hebt, vormt de **start van het subthema** en de **rode draad** tijdens de uitwerking van het thema.
- Een goede vraag bij het uitwerken van het aanbod is: hoe helpt deze activiteit, dit materiaal, dit instructiemoment, deze hoekverrijking... het gekozen doel te bereiken?

- **Minstens 70%** van het thematisch aanbod is **gekoppeld aan de themadoelen en de doelen bij de subthema's** - **30%** vanuit **zorg, nood of activiteiten los van de gekozen doelen**.
- **50%** gaat naar **taal de hele dag** en **wiskunde overal**.
- Welk **aanbod** voorzien we **voor de uitwerking van de waartoe**?

3. AANBOD

AANBOD

- vertrek vanuit **sterke impressie**
- plan **samenhangende activiteiten**
- gebruik **rijke materialen**
- verrijk **relevante hoeken**
- stimuleer taal doorheen de hele dag en wiskunde overal
- gebruik **prentenboeken en informatieve boeken met rijke teksten**
- welk aanbod voorzien we voor de **uitwerking van de waartoe**

03

3. AANBOD (activiteiten, materialen, hoeken)

Minstens 70% van het thematisch aanbod is **gekoppeld aan de themadoelen en de doelen bij de subthema's** – 30% vanuit **zorg, nood of activiteiten los van de gekozen doelen** – 50% gaat naar **taal de hele dag** en **wiskunde overal** - welk aanbod voorzien we voor de **uitwerking van de waartoe**.

Weetjes:

- Kies voor **prentenboeken en/of informatieve boeken met rijke teksten**.
- Denk aan **sterke impressies** zoals een waarneming, een uitstap, een verhaal, een probleem...
- De **onderzoeksvraag** (de droom, de uitdaging) of het **probleem** dat je met je leerlingen vooropgesteld hebt, vormt de **start van het subthema** en de **rode draad** tijdens de uitwerking van het thema.
- Een goede vraag bij het uitwerken van het aanbod is: hoe helpt deze activiteit, dit materiaal, dit instructiemoment, deze hoekverrijking... het gekozen doel te bereiken?

Weetjes:

- Kies voor **prentenboeken en/of informatieve boeken met rijke teksten**.
- Denk aan **sterke impressies** zoals een waarneming, een uitstap, een verhaal, een probleem...
- De **onderzoeksvraag** (de droom, de uitdaging) of het **probleem** dat je met je leerlingen vooropgesteld hebt, vormt **de start van het subthema** en de **rode draad** tijdens de uitwerking van het thema.
- Een goede vraag bij het uitwerken van het aanbod is: hoe helpt deze activiteit, dit materiaal, dit instructiemoment, deze hoekverrijking... het gekozen doel te bereiken?

4. LEERLUS

04

LEERLUS

Themadoelen->

- werk deze uit in het eerste subthema
- herhaal, verruim en verdiep de themadoelen in de volgende subthema's

4. LEERLUS (Start van de 4 tot 6 weken)

In het eerste subthema werk je de themadoelen doelgericht uit. Je herhaalt en verdiept de themadoelen in de andere subthema's.

Weetjes:

- Een gezamenlijke voorbereiding zorgt ervoor dat je het spiraalleren goed kan toepassen: verbinding met opgedane kennis, herhaling van concepten en opbouw van complexiteit doorheen de kleuterschool.
- In een goede leerlus leg je verbanden tussen aangebrachte kennis en bouw je hierop verder.
- De didactische keuzes die je maakt zijn doorslaggevend voor diepgaand leren.

- In het **eerste subthema** werk je de **themadoelen** doelgericht uit.
- Je herhaalt en verdiept deze doelen in de andere subthema's.

4. LEERLUS

04

LEERLUS

Themadoelen->

- werk deze uit in het eerste subthema
- herhaal, verruim en verdiep de themadoelen in de volgende subthema's

4. LEERLUS (Start van de 4 tot 6 weken)

In het eerste subthema werk je de themadoelen doelgericht uit. Je herhaalt en verdiept de themadoelen in de andere subthema's.

Weetjes:

- Een gezamenlijke voorbereiding zorgt ervoor dat je het spiraalleren goed kan toepassen: verbinding met opgedane kennis, herhaling van concepten en opbouw van complexiteit doorheen de kleuterschool.
- In een goede leerlus leg je verbanden tussen aangebrachte kennis en bouw je hierop verder.
- De didactische keuzes die je maakt zijn doorslaggevend voor diepgaand leren.

Weetjes:

- Een **gezamenlijke voorbereiding** zorgt ervoor dat je het **spiraalleren** goed kan toepassen: verbinding met opgedane kennis, herhaling van concepten en opbouw van complexiteit doorheen de kleuterschool.
- In een goede leerlus leg je verbanden tussen aangebrachte kennis en bouw je hierop verder.
- De didactische keuzes die je maakt zijn doorslaggevend voor diepgaand leren.

5. REFLECTIE EN MONITORING

REFLECTIE EN MONITORING

- tussentijds: reflecteer, evalueer, geef feedback
- monitor de groei van je leerlingen
- formuleer samen met leerlingen een antwoord op de onderzoeksvraag (de droom, de uitdaging) en/ of het probleem die tijdens dit thema centraal staat
- bekijk de gevisualiseerde doelen: zijn deze behaald?
- reflecteer als team (school en klas).

5. REFLECTIE EN MONITORING (kwaliteitsontwikkeling)

- Tussentijds **evalueren, reflecteren en feedback** geven: hebben we al een antwoord op onze vragen?
- **Verzamelen en beoordelen** van doelen, het **handelen** hierop afstemmen en hierover **communiceren** met de leerlingen: hebben we de groei van kinderen in beeld?
- Samen met de kleuters een **antwoord formuleren op de onderzoeksvraag** (de droom, de uitdaging) en/ of het probleem dat tijdens dit thema centraal staat.
- **Bekijk de gevisualiseerde doelen**: zijn deze behaald?
- **Reflecteer als team**. Wat nemen we mee als bijsturing naar een volgende keer? (school en klas)

- Tussentijds **evalueren, reflecteren en feedback** geven: hebben we al een antwoord op onze vragen?
- **Verzamelen en beoordelen** van doelen, het **handelen** hierop afstemmen en hierover **communiceren** met de leerlingen: hebben we de groei van kinderen in beeld?
- Samen met de kleuters een **antwoord formuleren op de onderzoeksvraag** (de droom, de uitdaging) en/ of het probleem dat tijdens dit thema centraal staat.
- **Bekijk de gevisualiseerde doelen**: zijn deze behaald?
- **Reflecteer als team**. Wat nemen we mee als bijsturing naar de volgende keer? (school en klas)

WOORDENSCHAT

WOORDENSCHAT

Stap 1: Vertrek vanuit de geselecteerde doelen.

Stap 2: Selecteer begrippen:

- raadpleeg de begrippenlijst(en) van de discipline(s)
- begrippen uit de leerinhouden & school- en instructietaal
- voor sommige leerlingen zal er extra ingezet worden op basiswoordenschat

Stap 3: Bouw een kennisschema op – verbind begrippen met elkaar – welke school- en instructietaal is er nodig om de leerinhoud te begrijpen?

Weetjes:

Weten = het concept begrijpen.

Kunnen = beheersing volgens het handelingswerkwoord zoals classificeren, verwoorden, tonen...

Kennen = de begrippen actief gebruiken.

Stap 1: Vertrek vanuit de geselecteerde doelen.

Stap 2: Selecteer begrippen:

- raadpleeg de begrippenlijst(en) van de discipline(s)
- begrippen uit de leerinhouden & school- en instructietaal
- voor sommige leerlingen zal er extra ingezet worden op basiswoordenschat.

Stap 3: Bouw een kennisschema op – verbind begrippen met elkaar – welke school- en instructietaal is er nodig om de leerinhoud te begrijpen?

WOORDENSCHAT

Weetjes:

Weten = het concept begrijpen.

Kunnen = beheersing volgens het handelingswerkwoord zoals classificeren, verwoorden, tonen...

Kennen = de begrippen actief gebruiken.

WOORDENSCHAT

Stap 1: Vertrek vanuit de geselecteerde doelen.

Stap 2: Selecteer begrippen:

- raadpleeg de begrippenlijst(en) van de discipline(s)
- begrippen uit de leerinhouden & school- en instructietaal
- voor sommige leerlingen zal er extra ingezet worden op basiswoordenschat

Stap 3: Bouw een kennisschema op – verbind begrippen met elkaar – welke school- en instructietaal is er nodig om de leerinhoud te begrijpen?

Weetjes:

Weten = het concept begrijpen.

Kunnen = beheersing volgens het handelingswerkwoord zoals classificeren, verwoorden, tonen...

Kennen = de begrippen actief gebruiken.

Werkdocument – invulsjabloon

Katholiek Onderwijs Vlaanderen
Uw leerboek: Katholiek Doopboek in de Kindertijd (naam de school en de plaats van afkomst aangeven)
 September 2020

Naam: 4 tot 8 weken = **werkdagen** (dinsdag t/m vrijdag) **woensdag** = **werkdagen**, zaterdag, zondag, feestdagen

	J1	J2	J3	J4
1. Wat is een kind? - wordt een nieuw leven - wordt een nieuw lid van de kerk - wordt een nieuw lid van de familie - wordt een nieuw lid van de gemeenschap				
2. Wat is een kind? - wordt een nieuw leven - wordt een nieuw lid van de kerk - wordt een nieuw lid van de familie - wordt een nieuw lid van de gemeenschap				
3. Wat is een kind? - wordt een nieuw leven - wordt een nieuw lid van de kerk - wordt een nieuw lid van de familie - wordt een nieuw lid van de gemeenschap				
4. Wat is een kind? - wordt een nieuw leven - wordt een nieuw lid van de kerk - wordt een nieuw lid van de familie - wordt een nieuw lid van de gemeenschap				

	J01	J02	J03
<p>Impact of the sublimation:</p> <p>Wat is een impact en vanuit welke richting sublimeren de leerlingen, het is verduidelijkt om dit te verduidelijken in een meer onderling en gezamenlijk.</p>			
sublimatie 1			
sublimatie 2			
sublimatie 3			
sublimatie 4			

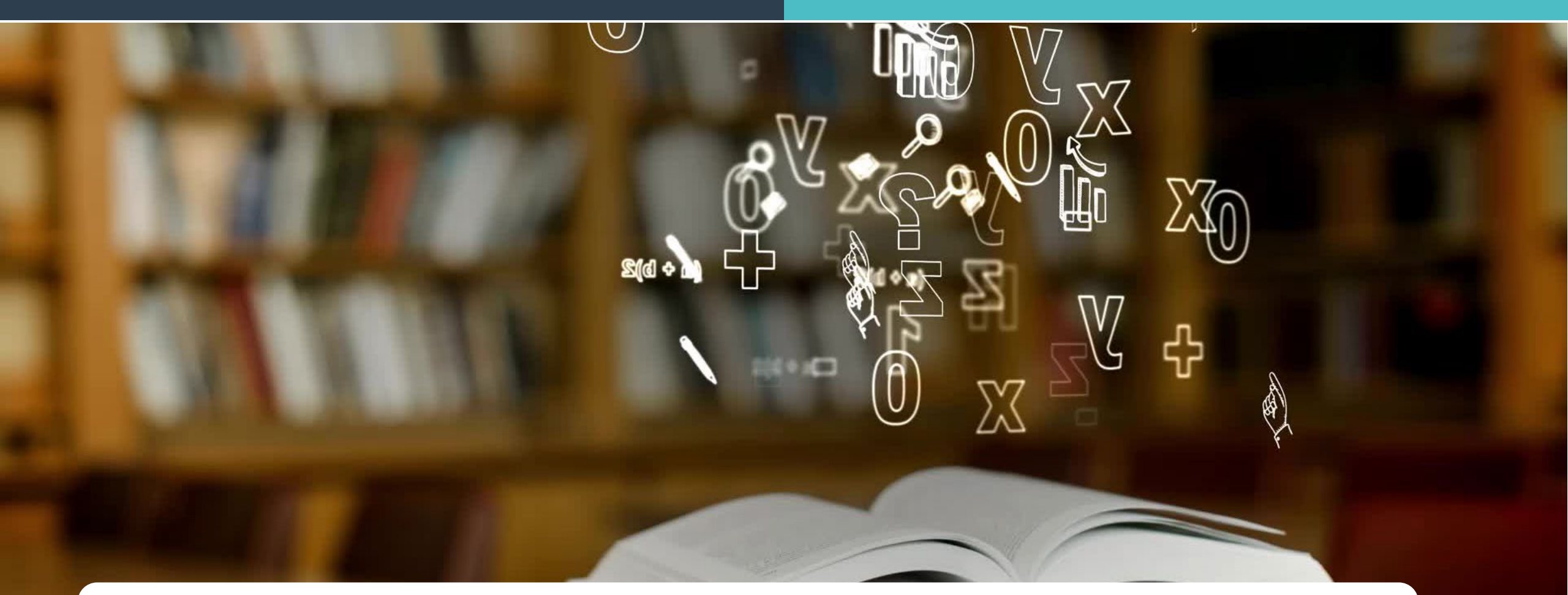
[illegible]

 Nieuw inzette kwalitatieve geschiedsonderzoek p. 1 tabellen per subthema. Niet met een per lesinrichting verspreiden! Het is de bedoeling dat de leerkrachten deze tabellen, gekleefd in het thema, de 2e-3e periode in de 2e periode			
	20	21	22
Wat waren kwalitatieve geschiedenissen			
Ervaringen en belevenissen Hoe kon je het leven van vroeger beleven? Hoe werden kinderen in de klas opgevoed? Gevoelens, denken, gedragingen, gewoontes Hoe kon je het denken van vroeger beleven? Hoe werd de wereld van vroeger beleefd? Hoe werd de wereld van vroeger beleefd? Hoe werd de wereld van vroeger beleefd?			
Veranderingen, keuzes Hoe kwam het tot de verandering? Hoe werd de wereld van vroeger beleefd? Hoe werd de wereld van vroeger beleefd? Hoe werd de wereld van vroeger beleefd?			

		
Werk aan uw aflevering in de examen. Het aantal punten en voor de aflevering uit de examen		
Deel van de aflevering	Punten	Totaal
		
De eerste twee vragen		
		
Verderfste aflevering		
		
Verantwoordelijkheid opname voor de eerste		
		
Reducties		

			
<p>Bevestiging van welke procedure(n) en aan welke wetten, verordeningen of besluiten de maatregelen zijn gebonden</p> <p><i>Bevestig de naam van de wetten, verordeningen, aanpak of andere maatregelen, wetten, en contact van het bureau (als deze is bekend) dat deze maatregelen in de wereldwijde activiteiten en locaties kan betreffen en doordringen kan)</i></p>			
Venst de interpretanten	R1	R2	R3
Venst de procedure(n) informatieve bronnen en/of bijlagen			
Venst de contact van het bureau			

[illegible][illegible][illegible][illegible]

Waar toe

De wereld leren kennen

- **Kern:**
kennis opbouwen over de werkelijkheid
- Dit is de **inhoudelijke ruggengraat**. Je zorgt voor:
 - rijke, correcte en samenhangende **kennisinhouden**
 - opbouw van **begrippen en inzichten**
 - **verbinding met de echte wereld**

Je kan ervoor kiezen om met de volledige school voor dezelfde 'waartoe' te kiezen en de vier stappen klas doorbrekend te organiseren. Dit kan zeker in een instructiekring! Ik geef een voorbeeld rond thema de ruimte.

Voorbeeld Thema De Ruimte:

- Karrewiet 6 augustus 2026 Nieuwe beelden van de zon

<https://www.vrt.be/vrtmax/ketnet/ontdek/karrewiet/?story=MTc4NjAyNDU0C TUxMQ%3D%3D>

- Karrewiet 12 augustus 2026 Zonsverduistering

<https://www.vrt.be/vrtmax/a-z/karrewiet/2026/karrewiet-d20260812/>

1. We bekijken de beelden

- Wat hebben we gezien op het filmpje?
- Wat weet je over de zonsverduistering? Heb je het zelf gezien?
- Zou je naar de zon kunnen reizen?
- Denk je dat de zon ooit opgeraakt?

2. Kennisrijk afronden

- De zon is een ster. Ze geeft licht en warmte.
- Zonder de zon kunnen mensen, dieren en planten niet leven.
- Soms komt de maan tussen de aarde en de zon, dat noemen we een zonsverduistering.

Verbindend dialogeren

- **Kern:** luisteren naar elkaars mening, verhaal, gevoel.
- Hier wordt kennis **gedeeld, verdiept en verbonden**:
 - leerlingen **leren luisteren, reageren en verwoorden**
 - het verbindende legt de nadruk op de **diversiteit** in ideeën die kan ontstaan.
Hoe ziet een ander de dingen? Het mag anders zijn dan hoe jij dat ziet
 - taal is het middel om **kennis te verwerken**
 - **perspectieven** worden naast elkaar gelegd

Voorbeeld Thema De Ruimte:

1. Gesprek: Ik en de zon

- Hou jij van zonnig weer? Wat doe jij graag als de zon schijnt? Wat doen mensen als het erg warm is? Waarom dragen sommige mensen een petje/zonnehoed? Waarom zoeken we soms schaduw? Waarom smeren we zonnecrème en waarom is dat zo belangrijk?
→ De zon geeft ons warmte en licht, maar er zitten ook onzichtbare stralen in = UV- stralen. Te veel van die stralen kunnen onze huid pijn doen. Daarom beschermen we ons met zonnecrème, een hoedje, de schaduw.

2. Kennisrijk afronden

De zon is niet gevaarlijker geworden, we weten wel veel meer over de UV-stralen. Insmeren is héél belangrijk om onze huid te beschermen tegen die stralen.

Verantwoordelijkheid opnemen voor de wereld

- **Kern:** waarden, handelen en betrokkenheid
- De kennis krijgt **betekenis en urgentie**:
 - leerlingen ervaren dat **kennis niet vrijblijvend** is
 - ze worden uitgenodigd tot **zorgzaam en bewust handelen**

Voorbeeld Thema De Ruimte:

1. De opwarming van de aarde

Wie hoorde hier al iets over?

Wat gebeurt er met planten als het té warm en té droog is?

Hoe komt dat?

→ De zon geeft altijd warmte aan de aarde. Doordat de mensen op onze aarde teveel rook en gassen (CO_2) maken: auto's, vliegtuigen en fabrieken houdt de aarde die warmte teveel vast. Daardoor wordt het steeds warmer op onze aarde.

→ Illustreren aan de hand van foto's en filmpjes.

2. Kennisrijk afronden

Het is niet de zon die zorgt voor het 'broeikaseffect', maar wij die die te weinig zorg dragen voor onze aarde.

Voorbeeld Thema De Ruimte:

3. Verantwoordelijkheid nemen

Wat kunnen we doen in onze klas, op onze school?

- Te voet of met de fiets naar school komen.
- Zuinig zijn met water.
- Een boom of struiken planten op de speelplaats, een groene hoek.
- Afval goed sorteren, herbruikbare zaken gebruiken zodat de afvalberg kleiner wordt.
- Wat kunnen we thuis doen?

→ Maak een actieplan met picto's, stappenplan, duidelijke afspraken ...

→ Kunnen we andere scholen meenemen? Het dorp? De stad? ...

Reflecteren

- **Kern:** stilstaan bij leren, denken en handelen
- Reflectie zorgt voor **verdieping en verankering**:
 - wat heeft onze actie teweeggebracht, wat hebben we bereikt?
 - leerlingen **kijken terug op wat ze leerden**
 - ze worden zich bewust van hun eigen denken
 - ze leggen verbanden en sturen bij
 - verkennen van eigen emoties/gevoelens bij wat in de klas wordt geleerd en beleefd

Voorbeeld Thema De Ruimte:

1. Aan de hand van ons schema, afsprakenblad, stappenplan ...

Hoe voelde het om mee te werken aan deze actie?

Kunnen we door onze actie onze gewoontes veranderen?

Zijn we anders gaan denken?

Kunnen we onze actie ook aan de andere scholen in de buurt meegeven?

2. Kennisrijk afronden

Hoe kunnen we aantonen dat we iets betekent hebben?

Bv: we hebben een boom op de speelplaats geplant: deze zal

Denk en onderzoeksvragen

Denkvragen en onderzoeksvragen

twee krachtige hefboomen in een kennisrijk thema

Binnen een kennisrijk thema willen we dat kleuters kennis verwerven, begrijpen, verbinden en gebruiken om verder te denken.

Daarom hebben zowel onderzoeksvragen als denkfragen een eigen plaats.

? **Denkvragen**

- verdiepen kennis
- stimuleren redeneren
- vragen naar waarom en verbanden
- gebruiken bestaande kennis

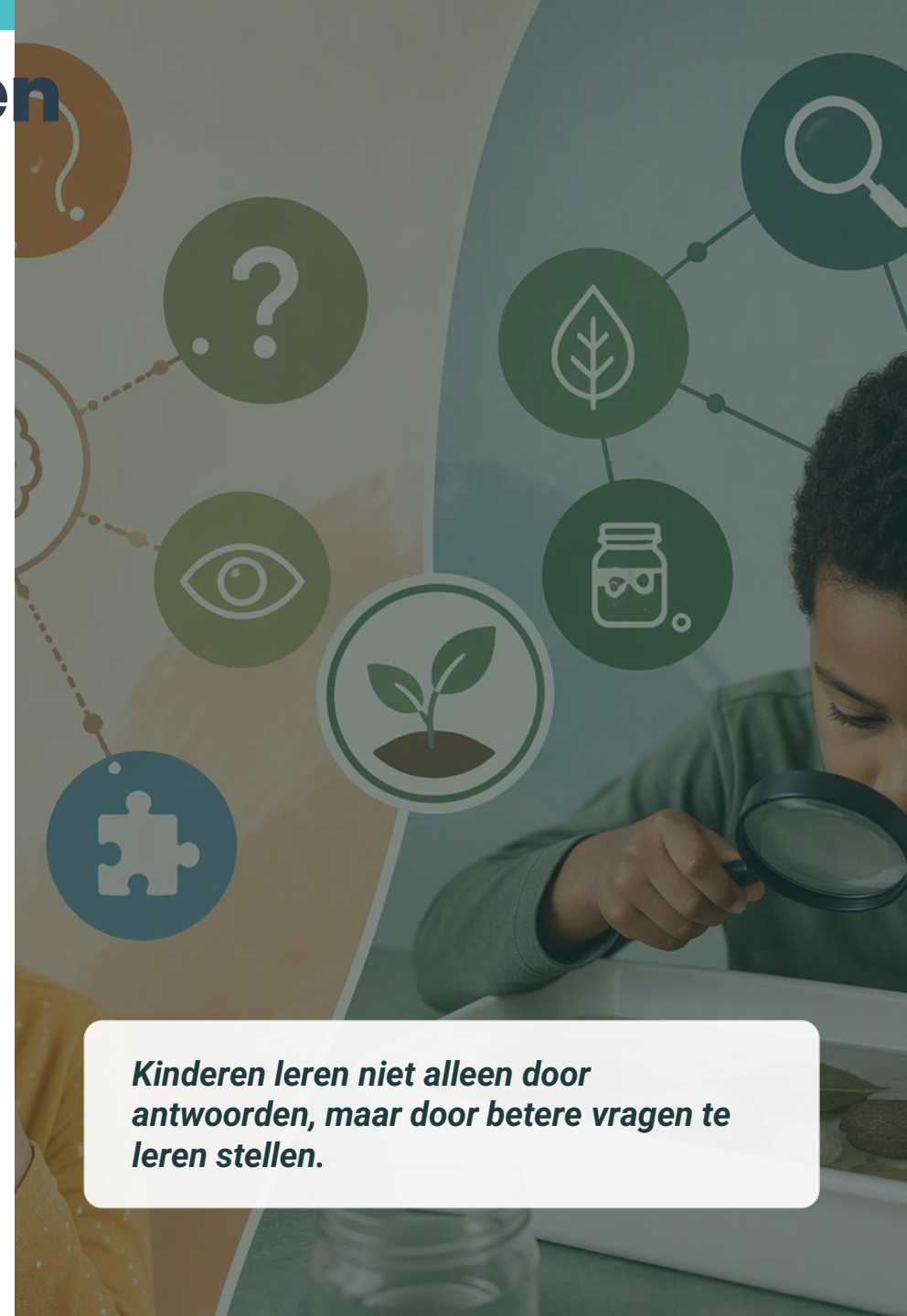
? **Onderzoeksvragen**

- bouwen kennis op
- stimuleren onderzoeken
- vragen naar hoe we iets weten
- verzamelen nieuwe kennis

Denkvragen → begrijpen en gebruiken

Onderzoeksvragen → kennis opbouwen

Kinderen leren niet alleen door antwoorden, maar door betere vragen te leren stellen.

Hoe herken je een denkvraag en een onderzoeksvraag?

Het verschil zit vooral in de functie van de vraag: denken met kennis of kennis verzamelen via onderzoek.

Denkvragen

Doel: verklaren, voorspellen, verbanden leggen en argumenteren.

Typische formuleringen

- Waarom gebeurt dat?
- Hoe kan dat?
- Wat zou er gebeuren als ...?
- Waarom denk je dat?

Onderzoeksvragen

Doel: observeren, vergelijken, testen en informatie verzamelen.

Typische formuleringen

- Wat gebeurt er als ...?
- Hoe kunnen we dat te weten komen?
- Welke ...?
- Wat zien we wanneer ...?

Voorbeeld binnen thema "Bomen"

Denkvraag: Waarom verliezen sommige bomen hun bladeren in de herfst?

Onderzoeksvraag: Welke bladeren verkleuren het snelst?

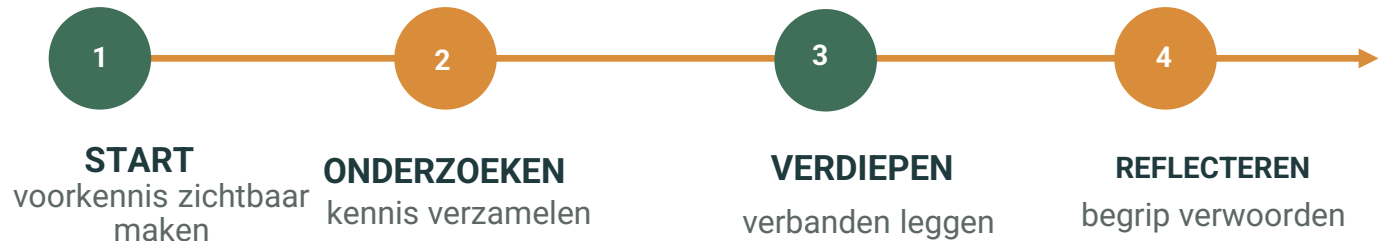
Vuistregel

Denkvragen laten kinderen redeneren.
Onderzoeksvragen laten kinderen iets uitzoeken.

Wanneer zet je welke vragen in?

Denkvragen en onderzoeksvragen krijgen elk een plek in de opbouw van je kennisrijke thema.

Start van het thema

Denkvragen om voorkennis, taal en mogelijke misconcepties zichtbaar te maken.

Voorbeeld: Waarom is het 's nachts donker?

Tijdens het thema

Onderzoeksvragen om te observeren, vergelijken en testen. Denkragen om bevindingen te verklaren.

Voorbeeld: Wat gebeurt er als ...? Waarom gebeurt dit?

Einde van het thema

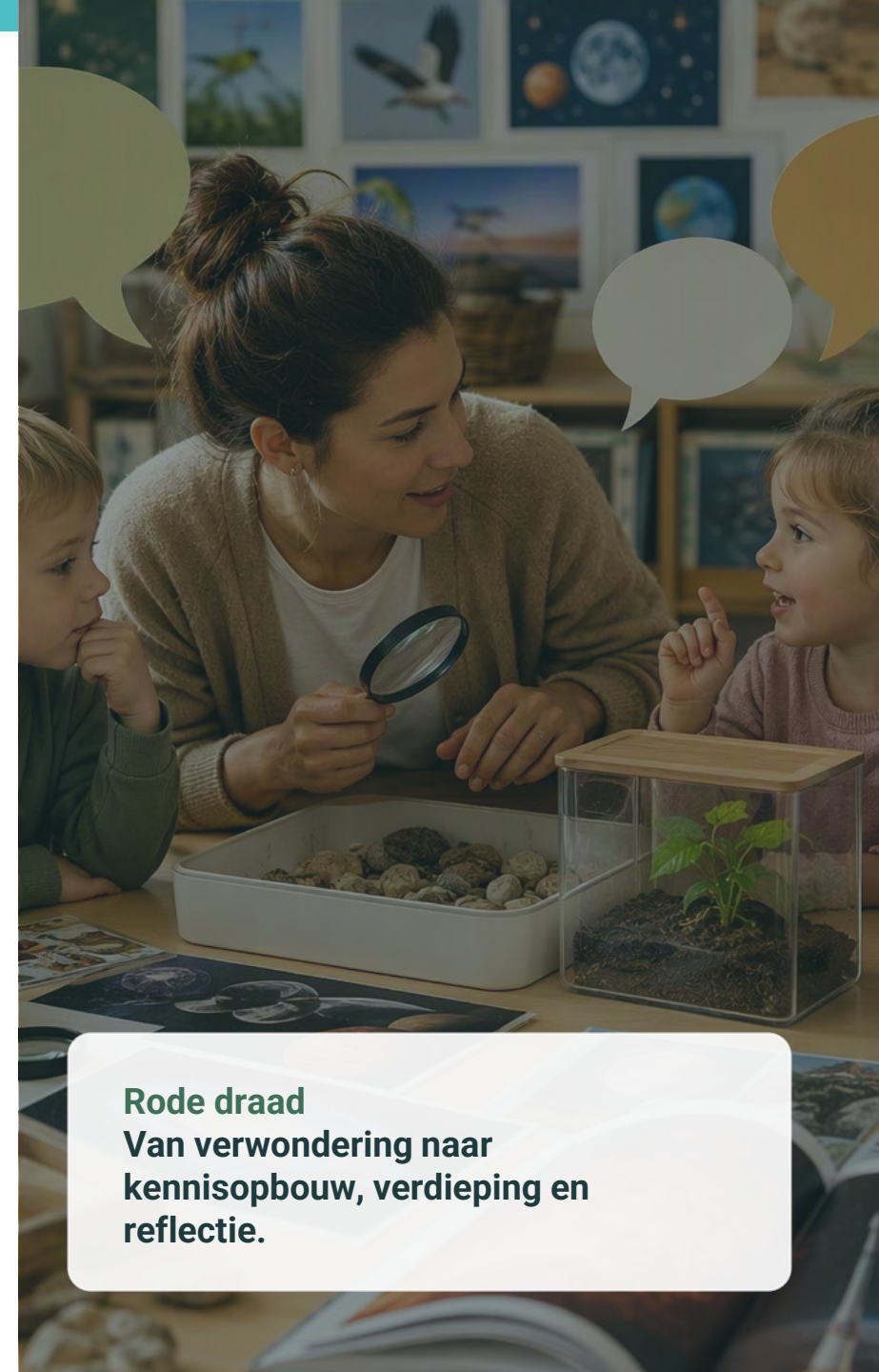
Reflectieve denkragen om nieuwe kennis te verwoorden en te verbinden.

Voorbeeld: Wat begrijpen we nu beter?

Niet elke vraag hoort op elk moment. Kies de vraagsoort die past bij de leerfase.

Rode draad

Van verwondering naar kennisopbouw, verdieping en reflectie.

Voorbeeld: thema “De ruimte”

Denkvragen en onderzoeksvragen gecombineerd in één kennisrijke themalijn.

Bij de start

Denkvragen

- Waarom vallen sterren niet naar beneden?
- Waarom kunnen we de maan soms overdag zien?
- Waarom wonen wij op aarde en niet op een andere planeet?

Tijdens het thema

Onderzoeksvragen

- Welke voorwerpen zouden op de maan meer of minder wegen?
- Welke materialen beschermen het best tegen warmte?
- Hoe kunnen we ontdekken waarom de maan van vorm lijkt te veranderen?

Denkvragen

Waarom dragen astronauten een speciaal pak?

Op het einde

Antwoord op

- **Waarom bestuderen mensen de ruimte?**

Laat kinderen terugkijken: wat weten we nu meer dan bij de start?

**Onderzoeksvragen helpen nieuwe kennis ontdekken.
Denkvragen helpen die kennis begrijpen, verbinden en gebruiken.**

Praktijkfocus

Vertrek vanuit verwondering, bouw kennis op, laat kinderen die kennis gebruiken.

Kennismuur

Werken met een kennismuur

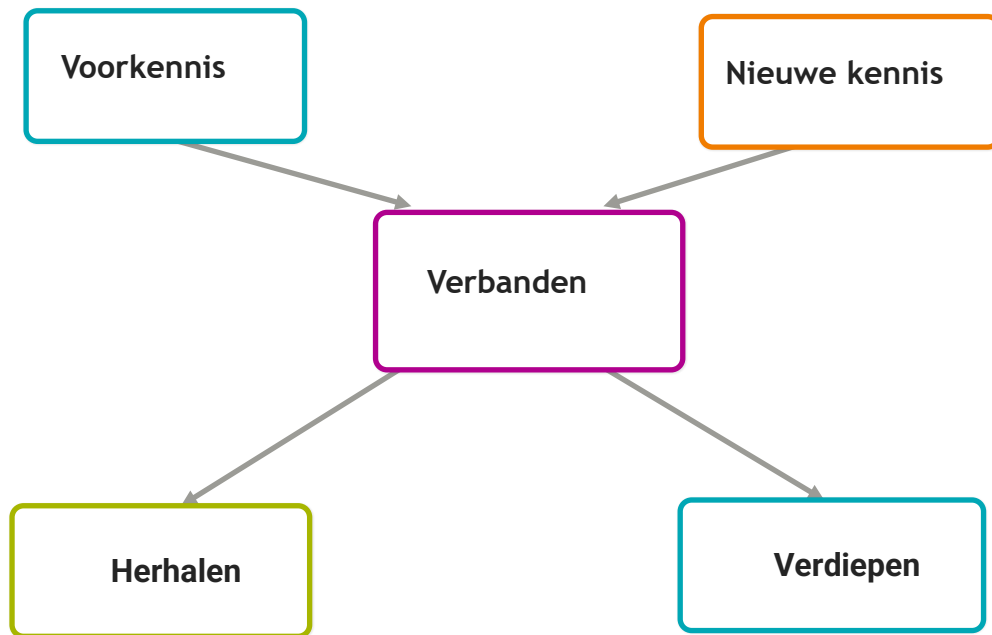

Foto: https://www.linkedin.com/posts/anouk-verheijen-99a6a4228_themamuur-of-kennismuurhet-is-maar-net-share-7300031830248894464-TIFv/

1. WAAROM

Van losse lessen naar blijvend begrip

Een kennismuur houdt het grotere verhaal van een thema zichtbaar.

Het grotere geheel blijft aanwezig tijdens het hele thema.

1 Zichtbaar

Structuur en samenhang tussen kenniselementen blijven in beeld.

2 Toegankelijk

Voorkennis is snel terug te halen en opnieuw te gebruiken.

3 Verbonden

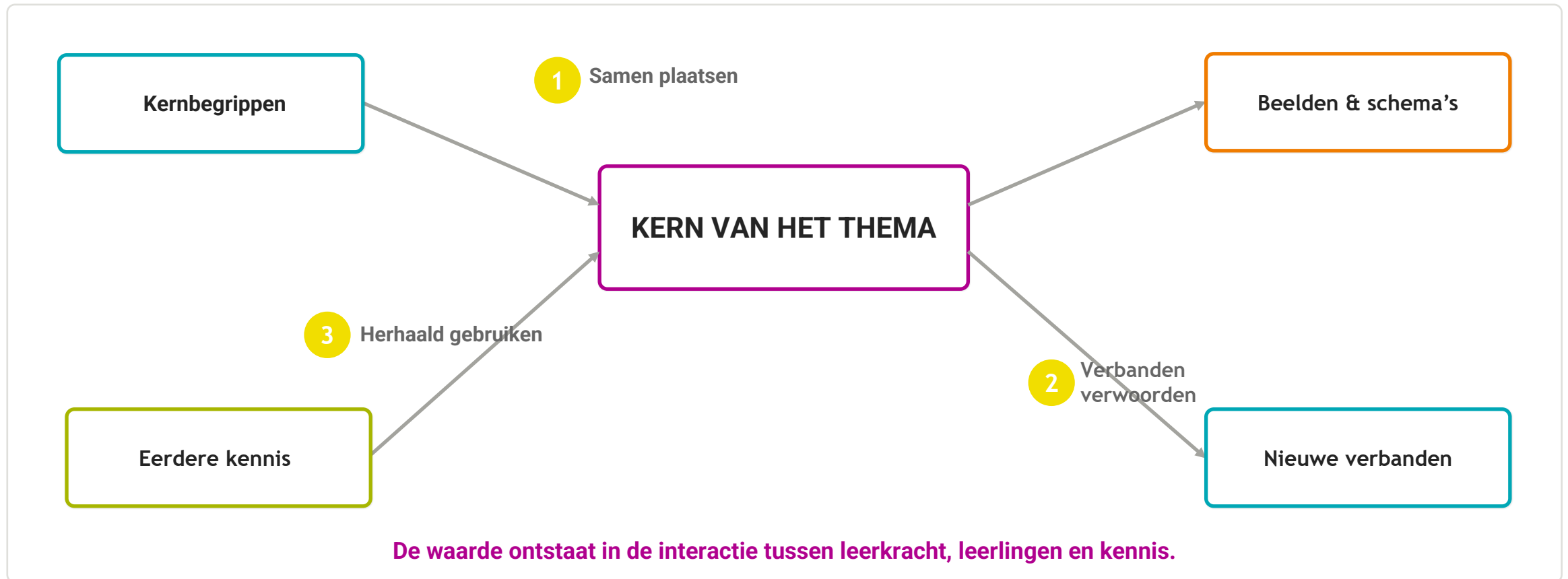
Leerlingen koppelen nieuwe kennis expliciet aan wat ze al weten.

De muur ondersteunt leren doordat de klas ermee werkt.

2. WAT IS HET WEL?

Een levende, collectieve conceptmap

Doelgericht opgebouwd en actief gebruikt tijdens de les.

3. WAT IS HET NIET?

Geen versiering, maar een leermiddel

Het verschil zit in selectie, samenhang en gebruik.

- ✗ een themaposter die de klas opfleurt
- ✗ een collage van losse afbeeldingen en weetjes
- ✗ een vooraf afgewerkte muur van de leerkracht
- ✗ een overvolle wand zonder duidelijke selectie
- ✗ een doel op zich

- ✓ een selectie vanuit doelen en concepten
- ✓ een rustige, herkenbare structuur
- ✓ een muur die langzaam groeit met het thema
- ✓ een gezamenlijke opbouw met de leerlingen
- ✓ een hulpmiddel dat actief terugkomt in lessen

Vuistregel Komt iets niet voort uit de doelen of helpt het niet om verbanden te zien?
Dan hoort het niet op de kennismuur.

4. AAN DE SLAG

Begin klein. Bouw samen. Gebruik de muur elke les.

Een haalbare routine in zes opeenvolgende bewegingen.

1 Herhalen

Activeer relevante voorkennis via de muur.

2 Instructie

Bouw nieuwe kennis expliciet en stapsgewijs op.

3 Plaatsen

Hang begrippen en concepten samen met leerlingen op.

4 Verbinden

Maak relaties zichtbaar en leg uit waarom.

5 Structureren

Orden: volgorde, hiërarchie, oorzaak-gevolg ...

6 Verdiepen – verruimen - verbreden

Leg extra verbindingen binnen of tussen thema's.

STARTTIPS **Vertrek uit de doelen** • Hou witruimte en overzicht • Gebruik vaste routines • Ontwerp en verbeter met je team

Eerste focus: niet de perfecte muur, maar betekenisvolle interactie met de kennis.

Voorbeeld kennismuur

Bron: [blogbericht Joeri Sterckx op kleutergewijs](#)

Uit de PPT van Helena Taelman

Voorbeeld

Woordenschat

School-en instructietaal

- Woorden die in verschillende disciplines terugkeren
- Nodig om instructies te begrijpen, verbanden te leggen, teksten te begrijpen, hun denken en leren te verwoorden
- Komen minder vaak buiten de schoolcontext voor en vragen dus expliciet aandacht op school
- Overzicht met **veelvoorkomende** school- en instructietaal:
 - Instructiewerkwoorden en verwante begrippen
 - Structuuraanduiders: verwijz-, verbindings- en signaalwoorden
 - Algemene schooltaalbegrippen

Hoe gebruik je de begrippenlijsten van de disciplines?

Stap 1: Vertrek vanuit het leerplan *Op.stap, leerroutes voor iedereen*

Tweede kleuterklas: voorbeeld doelen uit thema

De leerlingen kennen de volgende begrippen de tanden, de tong, proeven, de honger, de dorst, de maag.

De leerlingen kennen de volgende begrippen: de huid, voelen.

De leerlingen kennen de volgende begrippen: zien, horen, ruiken.

Stap 2: Selecteer de begrippen

		JK	K2	K3	L1	L2
Menselijk lichaam	Fysieke functies van de mens	het hoofd de ogen de oren de neus de mond het haar de armen de benen de handen de vingers de voeten de tenen de buik de rug de schouders	de tanden de tong proeven de honger de dorst de maag de huid voelen zien horen ruiken	de spieren bewegen de botten steunen de longen ademen het hart de hartslag	de melktanden het gebit het speeksel	de slokdarm

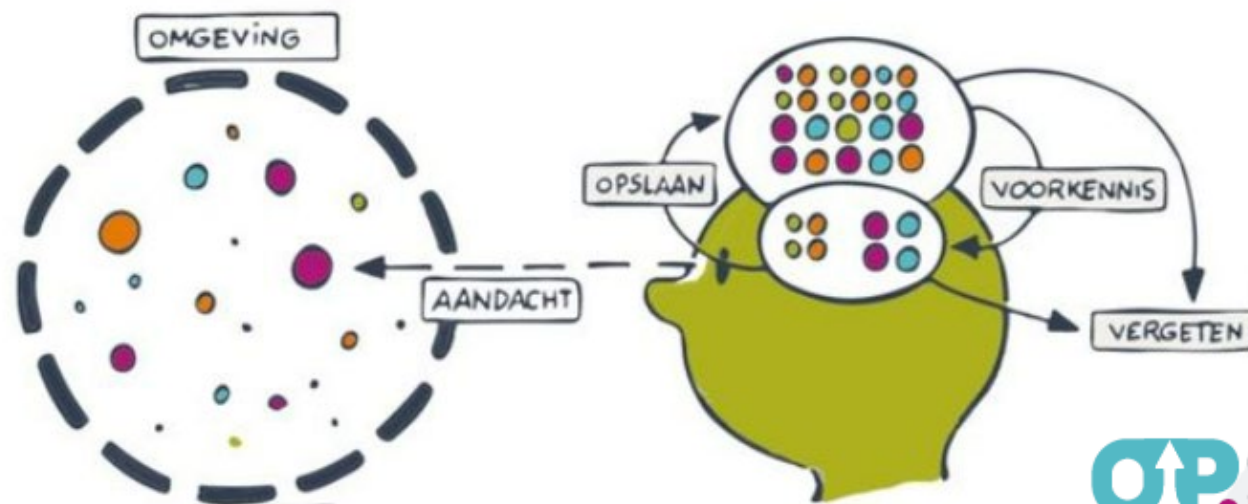
Hoe gebruik je de begrippenlijsten van de disciplines?

💡 Stap 3: Bouw een kennisschema op

Cognitieve leerpsychologie

Vanuit de cognitieve leerpsychologie leren we over hoe leerlingen leren en wat wij als leraar kunnen doen om dit leren zo goed mogelijk te ondersteunen. Zo is er bijvoorbeeld de **cognitieve belastingstheorie** van Sweller. Deze theorie legt uit dat we slechts een beperkt aantal prikkels tegelijk kunnen verwerken en dat ons brein werkt in **schema's**. We verbinden nieuwe kennis steeds aan reeds bestaande (kennis)schema's. Leraren houden best rekening met dit gegeven door voorkennis te activeren, informatie in schema's te geven, instructie in kleine stapjes op te bouwen, leerstof te herhalen etc. Wat we vanuit dit wetenschapsveld leren, geeft ons dus richting in hoe we leerlingen het best begeleiden.

<https://pro.katholiekonderwijs.vlaanderen/effectieve-didactiek-in-het-basisonderwijs/de-kracht-van-effectieve-didactiek>

Hoe gebruik je de begrippenlijsten van de disciplines?

Stap 3: Bouw een kennisschema op

- Verbind de begrippen met elkaar: denk na over kenmerken, onderdelen, voorbeelden, tegenvoorbeelden, processen en relaties van die begrippen
- Bepaal tegelijk welke school- en instructietaal leerlingen nodig hebben om de leerinhoud te begrijpen, te onderzoeken, te vergelijken, te ordenen, te verklaren en erover te communiceren:
 - **Vertrek daarbij vanuit de handelingswerkwoorden en andere taal in de leerplandoelen**
 - **Vul deze waar nodig aan met relevante school- en instructietaal uit het overzicht**
- Vul aan met andere relevante woorden die leerlingen helpen om verbanden te leggen en kennis te verwerken

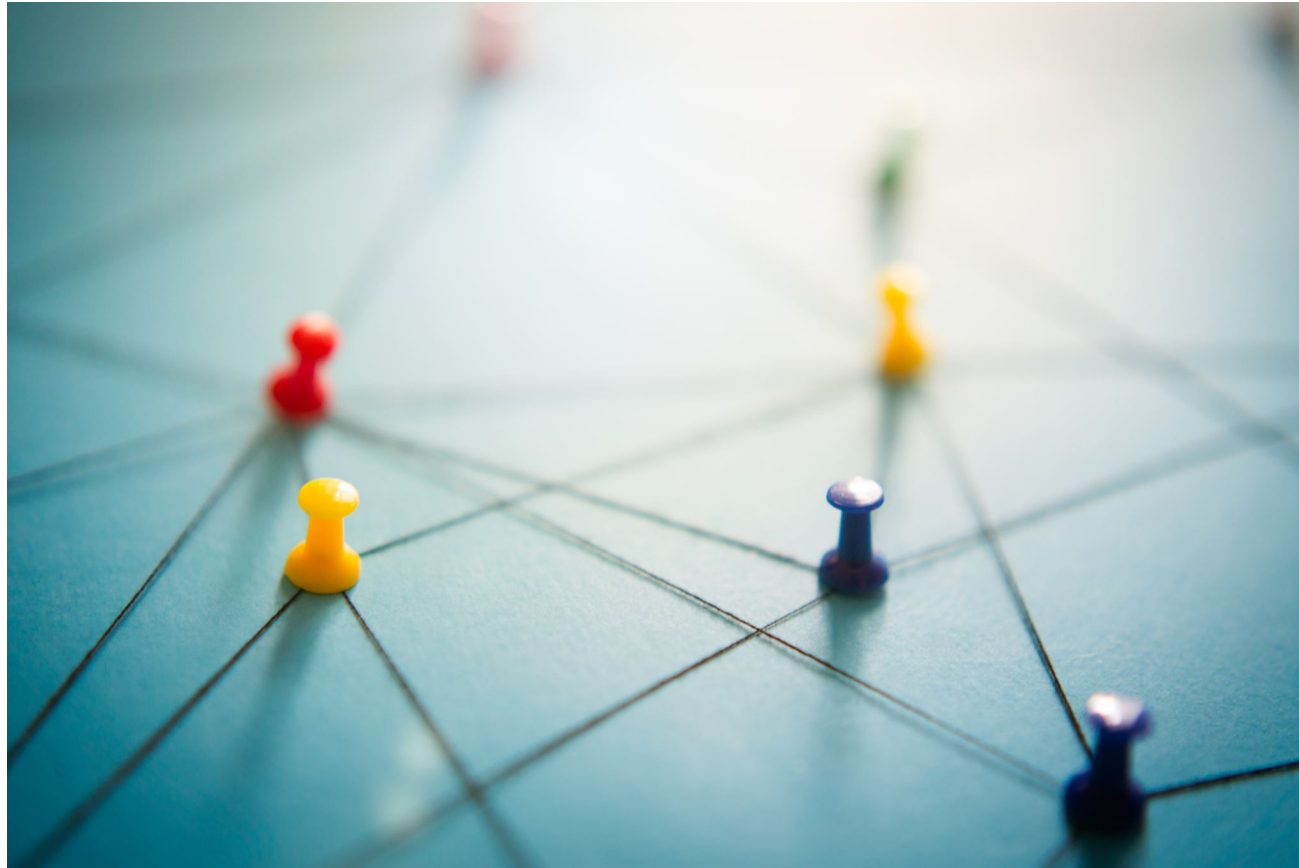
Leerplandoelen tweede kleuterklas:

- De leerlingen kennen de volgende begrippen **de tanden, de tong, proeven, de honger, de dorst, de maag.**
- De leerlingen kennen de volgende begrippen: **de huid, voelen.**
- De leerlingen kennen de volgende begrippen: **zien, horen, ruiken.**

Kennisrijk thema is kruispunt

Verschillende inhouden samen

Een mogelijk voorbeeld

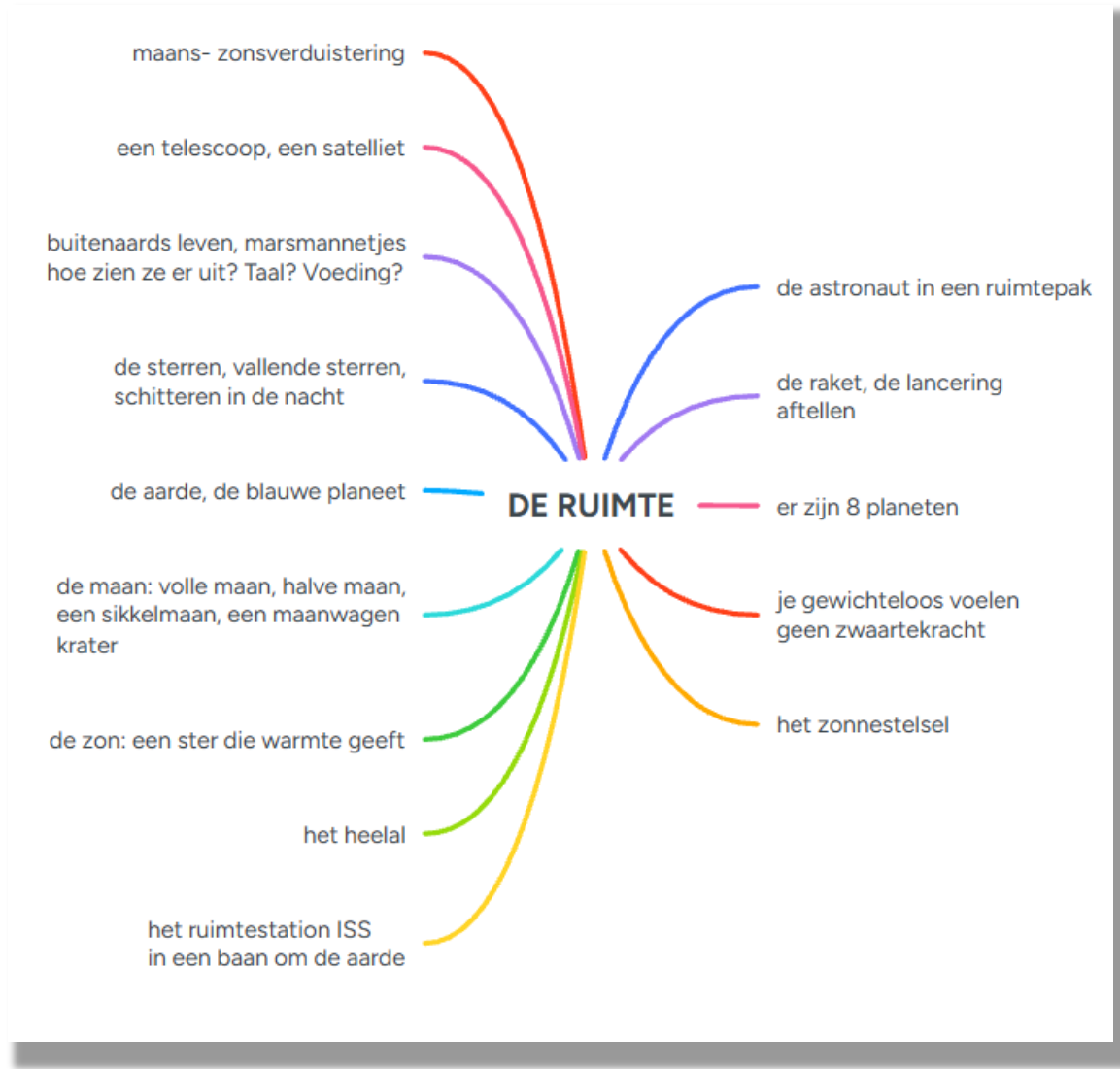
DOELGERICHT

- start vanuit **leerplan**
- vertrek vanuit **voorkennis** van leerlingen
- **brainstorm** met team
- bepaal **3 tot 5 themadoelen**-> rekeninghoudend met de zichtbare coherenties uit *Op.Stap, leerroutes voor iedereen*
- bepaal de **subthema's** en selecteer minstens **10 subdoelen**
- hou rekening met de **beginsituatie** van je leerlingen
- **formuleer 1RKG-subdoel per subthema**
- **visualiseer** gekozen themadoelen
- bepaal **rijke woordenschat**

01

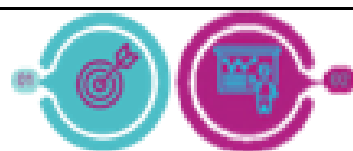

Thema De Ruimte

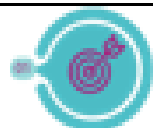
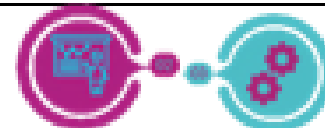

Team → 4 tot 6 weken → wereldkennis, doelgericht, uitdagend → **waartoe** → verbreden, verdiepen, verruimen.

<ul style="list-style-type: none"> start vanuit leerplan vertrek vanuit voorkennis van leerlingen brainstorm met team bepaal 3 tot 5 themadoelen → rekeninghoudend met de zichtbare coherenties uit <i>Op.Stap, leerroutes voor iedereen</i> hou rekening met de beginsituatie van je leerlingen visualiseer gekozen themadoelen 	Titel: <h2 style="text-align: center;">De ruimte</h2>		
	JK	K2	K3
	Geschiedenis Kennis van het verleden Hedendaagse tijd Hoe leven mensen elke dag? 5.1.GJK.2 De leerlingen weten hoe mensen tijdens de hedendaagse tijd samenleefden: eigen woning, familieherinneringen uit de kindertijd, technologie, het interieur van een woning.	Geschiedenis Kennis van het verleden Hedendaagse tijd Hoe leven mensen elke dag? 5.1.GK2.8 De leerlingen weten hoe mensen tijdens de hedendaagse tijd samenleefden: eigen woning, familieherinneringen uit de kindertijd, technologie, het interieur van een woning.	Geschiedenis Kennis van het verleden Hedendaagse tijd Hoe leven mensen elke dag? 5.1.GK3.6 De leerlingen weten hoe mensen tijdens de hedendaagse tijd samenleefden: eigen woning, familieherinneringen uit de kindertijd, technologie, het interieur van een woning.
	Wetenschappen en techniek Systematische en methodische benadering van wetenschappelijke en technologische problemen. Onderzoekende houding Ontwerpend leren 3.7.GJK.4 De leerlingen kunnen ontdekken dat	Wetenschappen en techniek Systematische en methodische benadering van wetenschappelijke en technologische problemen. Onderzoekende houding Ontwerpend leren 3.7.GK2.4 De leerlingen kunnen met ondersteuning een oplossing voor	Wetenschappen en techniek Systematische en methodische benadering van wetenschappelijke en technologische problemen. Onderzoekende houding Ontwerpend leren 3.7.GK3.6 De leerlingen kunnen een oplossing voor een probleem bedenken.
	er soms iets ontbreekt of niet goed werkt in hun spel of hun omgeving. 3.6.GJK.4 De leerlingen kunnen materialen stapelen tot een eenvoudige constructie. Muzische vorming Beeld Repertorium Bouwstenen Bouwsteen licht 6.3.GJK.7 De leerlingen kennen de volgende begrippen: licht, donker. 6.3.GJK.8 De leerlingen kunnen licht en donker onderscheiden.	een probleem bedenken. 3.6.GK2.4 De leerlingen kunnen eenvoudige constructieprincipes toepassen. Muzische vorming Beeld Repertorium Bouwstenen Bouwsteen licht 6.3.GK2.11 De leerlingen kennen het volgende begrip: schaduw. 6.3.GK2.12 De leerlingen experimenteren met lichtbronnen en schaduwen.	3.6.GK3.6 De leerlingen kunnen eenvoudige constructieprincipes toepassen voor een stabiel en stevig product Muzische vorming Beeld Repertorium Bouwstenen Bouwsteen licht 6.3.GK3.11 De leerlingen kennen het volgende begrip: de lichtbron 6.3.GK3.13 De leerlingen kunnen schaduwfiguren maken.

<ul style="list-style-type: none"> • bepaal de subthema's • Het is een kracht om vanuit hetzelfde subthema te kunnen vertrekken, het is waardevol om uit te wijken indien je voor verbreding wil kiezen. 	JK	K2	K3
Subthema 1	<u>Dag en nacht</u> <ul style="list-style-type: none"> - licht, donker, slapen, wakker - Overdag zien we de zon - 's Nachts is het donker - Veel mensen slapen 's nachts 	<u>De zon geeft licht</u> <ul style="list-style-type: none"> - zon, warmte, licht - De zon geeft licht en warmte - Zonder zon is het donker 	<u>Onze plaats in de ruimte</u> <ul style="list-style-type: none"> - aarde, zon, maan - Wij wonen op de aarde - De aarde hoort bij de ruimte.
Subthema 2	<u>Waar is de maan?</u> <ul style="list-style-type: none"> - maan, sterren, nachtelijke hemel - De maan staat hoog in de lucht - Soms zien we sterren 	<u>Op ontdekking in de nachthemel</u> <ul style="list-style-type: none"> - maan, sterren, nacht - De maan verandert van vorm - We zien sterren aan de hemel 	<u>Waarom wordt het dag en nacht?</u> <ul style="list-style-type: none"> - dag, nacht, hemellichamen - Overdag zien we de zon - 's Nachts zien we vaak de maandag
Subthema 3	<u>Naar de sterren</u> <ul style="list-style-type: none"> - astronaut, raket, ruimte - Astronauten reizen naar de ruimte - Een raket kan heel hoog vliegen. 	<u>Astronauten op missie</u> <ul style="list-style-type: none"> - ruimtevaart, raketten, ruimtepakken - Astronauten onderzoeken de ruimte - Ze gebruiken speciale voertuigen 	<u>Reizen tussen de planeten</u> <ul style="list-style-type: none"> - planeten, ruimtevaart, onderzoek - Er zijn verschillende planeten

Woordenschat: welke woordenschat zal aan bod komen gedurende dit thema en het subthema?
Denk hierbij aan de woordenschat vanuit de leerplandoelen, prentenboek(en) en/of informatieve boeken, de context van het thema
Hoe zorg je ervoor dat deze woordenschat in de verschillende activiteiten en hoeken kan beleefd en doorleefd worden?

	JK	K2	K3
Vanuit de leerplandoelen	de zon, licht, donker, de dag, de nacht, (even) lang, kort, langer, korter, (even) hoog, laag, hoger, lager	het licht, de lamp, de schaduw, de spiegel, de aarde, de maan, de zon, de sterren, langste, kortste, diep, dieper, diepste, hoogste, laagste, ver, dichtbij, verder, dicht, verste, dichtste	de lichtbron, (even) lang, kort, langer, korter, (even) hoog, laag, hoger, lager
Vanuit prentenboek(en), informatieve boeken en/of Bijbelverhalen			
Vanuit de context van het thema			

- Selecteer minstens 10 subdoelen. - Hou rekening met de beginsituatie van je leerlingen. - Bewaak hierbij de leerlijn die je in het leerplan zal zien.	JK	K2	K3
	Wetenschap en techniek Natuurkundige verschijnselen Licht 3.5.GJK.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen met betrekking tot natuurkundige verschijnselen: de zon, licht, donker. 3.5.GJK.2 De leerlingen kunnen licht en donker onderscheiden en benoemen.	Wetenschap en techniek Natuurkundige verschijnselen Licht 3.5.GK2.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen met betrekking tot natuurkundige verschijnselen: het licht, de lamp, de schaduw, de spiegel. 3.5.GK2.2 De leerlingen kunnen voorbeelden geven van lichtbronnen.	Wetenschap en techniek Natuurkundige verschijnselen Licht 3.5.GK3.1 De leerlingen kennen licht: de lichtbron
	Muzische vorming Beeld Vaardigheden en vormgevingsmiddelen 6.3.GJK.15 De leerlingen verkennen	Muzische vorming Beeld Vaardigheden en vormgevingsmiddelen 6.3.GK2.19 De leerlingen verkennen	Muzische vorming Beeld Vaardigheden en vormgevingsmiddelen

	volgende techniek/vaardigheid: ruimtelijk construeren.	volgende techniek/vaardigheid: ruimtelijk construeren. 6.3.GK2.20 De leerlingen verkennen verschillende vormgevingsmiddelen.	6.3.GK3.20 De leerlingen verkennen volgende techniek/vaardigheid: ruimtelijk construeren.
	Aardrijkskunde Aardrijkskundige kennis Kosmografie <ul style="list-style-type: none"> Beweging van de aarde – dag en nacht 4.2.GJK.3 De leerlingen kennen de volgende begrippen: de dag en de nacht. 4.2.GJK.4 De leerlingen kunnen het ritme van dag en nacht herkennen.		Aardrijkskunde Aardrijkskundige kennis Kosmografie <ul style="list-style-type: none"> Beweging van de aarde – dag en nacht 4.2.GK3.15 De leerlingen kunnen de beweging van de aarde om haar as tonen met behulp van een wereldbol.
		Aardrijkskunde Aardrijkskundige kennis Kosmografie 4.2.GK2.12 De leerlingen kennen de volgende begrippen: de aarde, de maan, de zon, de sterren.	
	Nederlands en communicatie Tekstbegrip Expliciete informatie vinden 1.2.GJK.5 De leerlingen weten dat concrete afbeeldingen, pictogrammen en symbolen verwijzen naar iemand, naar een voorwerp of naar een handeling. 1.2.GJK.6 De leerlingen kunnen de betekenis van eenvoudige visuele boodschappen begrijpen.	Nederlands en communicatie Tekstbegrip Expliciete informatie vinden 1.2.GK2.12 De leerlingen kunnen de betekenis van eenvoudige visuele boodschappen begrijpen.	Nederlands en communicatie Tekstbegrip Expliciete informatie vinden 1.2.GK3.8 De leerlingen kunnen de betekenis van eenvoudige visuele boodschappen begrijpen.

	Nederlands en communicatie Mondeling taalgebruik	Nederlands en communicatie Mondeling taalgebruik	Nederlands en communicatie Mondeling taalgebruik
	<p>1.4.GJK.2 De leerlingen kunnen met ondersteuning gepast reageren op vragen en instructies.</p> <p>Nederlands en communicatie Mondelinge interactievaardigheden 1.4.GJK.9 De leerlingen kunnen actief deelnemen aan mondelinge interactievormen zoals kringgesprekken, naast elkaar spelen, gesprekken met gekende volwassenen en hierbij de volgende interactiestrategieën toepassen: non-verbaal en verbaal reageren op wat anderen zeggen.</p> <p>Sociaal en emotioneel leren Leren over anderen en jezelf Relatievaardigheden 9.3.3.GJK.5 De leerlingen kunnen in vertrouwde situaties reageren op eenvoudige vragen en boodschappen.</p> <p>Nederlands en communicatie Woordenschat 1.5.GJK.2 De leerlingen kunnen met ondersteuning aangeboden inhoudelijke en functionele school- en instructietaal inzetten binnen de context van de activiteiten en hun vakspecifieke kennis, voorkennis en ervaring. 1.5.GJK.3 De leerlingen kunnen onder begeleiding hun woordenschat uitbreiden.</p> <p>Wiskunde Meten en metend rekenen</p>	<p>1.4.GK2.2 De leerlingen kunnen met ondersteuning gepast reageren op vragen en instructies.</p> <p>Nederlands en communicatie Mondelinge interactievaardigheden 1.4.GK2.10 De leerlingen kunnen actief deelnemen aan mondelinge interactievormen zoals kringgesprekken, samen spelen, gesprekken met gekende volwassenen en hierbij reageren op wat anderen zeggen.</p> <p>Sociaal en emotioneel leren Leren over anderen en jezelf Relatievaardigheden 9.3.3 GK2.5 De leerlingen kunnen in vertrouwde situaties vragen stellen en beantwoorden.</p> <p>Nederlands en communicatie Woordenschat 1.5.GK2.2 De leerlingen kunnen met ondersteuning aangeboden school- en instructietaal inzetten binnen de context van activiteiten en van hun vakspecifieke kennis, voorkennis en ervaring. 1.5.GK2.3 De leerlingen kunnen onder begeleiding hun woordenschat uitbreiden.</p> <p>Wiskunde Meten en metend rekenen</p>	<p>1.4.GK3.2 De leerlingen kunnen gepast reageren op vragen en instructies.</p> <p>Nederlands en communicatie Mondelinge interactievaardigheden 1.4.GK3.11 De leerlingen kunnen actief deelnemen aan mondelinge interactievormen zoals kringgesprekken, samen spelen, gesprekken met gekende volwassenen en hierbij de volgende interactiestrategieën toepassen: inspelen op wat anderen zeggen.</p> <p>Sociaal en emotioneel leren Leren over anderen en jezelf Relatievaardigheden 9.3.3. GK3.6 De kleuters kunnen volgens de klas- en schoolafspraken vragen stellen en beantwoorden.</p> <p>Nederlands en communicatie Woordenschat 1.5.GK3.2 De leerlingen kunnen aangeboden inhoudelijke en functionele school- en instructietaal inzetten binnen de context van de activiteiten en hun vakspecifieke kennis, voorkennis en ervaring. 1.5.GK3.3 De leerlingen kunnen onder begeleiding hun woordenschat uitbreiden.</p> <p>Wiskunde Meten en metend rekenen</p>
	<p>Lengte-oppervlakte- inhoud/volume • begrippen 2.3.GJK.3 De leerlingen kennen de begrippen: (even) lang, kort, langer, korter [F]. 2.3.GJK.4 De leerlingen kennen de begrippen: 'even) hoog, laag, hoger, lager [F].</p>	<p>Lengte-oppervlakte- inhoud/volume • begrippen 2.3.GK2.4 De leerlingen kennen de begrippen: langste, kortste [F]. 2.3.GK2.5 De leerlingen kennen de begrippen: diep, dieper, diepste, hoogste, laagste [F]. 2.3.GK2.9 De leerlingen kennen de begrippen: ver, dichtbij, verder, dichter, verste, dichtste [F].</p>	<p>Lengte-oppervlakte- inhoud/volume • begrippen 2.3.GJK.3 De leerlingen kennen de begrippen: (even) lang, kort, langer, korter [F]. 2.3.GJK.4 De leerlingen kennen de begrippen: 'even) hoog, laag, hoger, lager [F].</p>

Wiskunde meten en metend rekenen			
	Wiskunde Meten en metend rekenen	Wiskunde Meten en metend rekenen	Wiskunde Meten en metend rekenen
	Lengte-oppervlakte- inhoud/volume <ul style="list-style-type: none"> • begrippen <p>2.3.GJK.3 De leerlingen kennen de begrippen: (even) lang, kort, langer, korter [F].</p> <p>2.3.GJK.4 De leerlingen kennen de begrippen: 'even) hoog, laag, hoger, lager [F].</p>	Lengte-oppervlakte- inhoud/volume <ul style="list-style-type: none"> • begrippen <p>2.3.GK2.4 De leerlingen kennen de begrippen: langste, kortste [F].</p> <p>2.3.GK2.5 De leerlingen kennen de begrippen: diep, dieper, diepste, hoogste, laagste [F].</p> <p>2.3.GK2.9 De leerlingen kennen de begrippen: ver, dichtbij, verder, dichtster, verste, dichtste [F].</p>	Lengte-oppervlakte- inhoud/volume <ul style="list-style-type: none"> • begrippen <p>2.3.GJK.3 De leerlingen kennen de begrippen: (even) lang, kort, langer, korter [F].</p> <p>2.3.GJK.4 De leerlingen kennen de begrippen: 'even) hoog, laag, hoger, lager [F].</p>
	Wiskunde Meetkunde Vormleer <ul style="list-style-type: none"> • Patronen <p>2.4.GJK.2 De leerlingen kunnen een herhalend patroon herkennen en namaken.</p> <p>2.4.GJK.3 De leerlingen kunnen een herhalend patroon herkennen en verderzetten.</p>	Wiskunde Meetkunde Vormleer <ul style="list-style-type: none"> • Patronen <p>2.4.GK2.5 De leerlingen kunnen een herhalend patroon herkennen, namaken, verderzetten [H1].</p> <p>2.4.GK2.6 De leerlingen kunnen bij een herhalend patroon de patrooneenheid benoemen.</p> <p>2.4.GK2.26 De leerlingen kunnen bij een herhalend patroon een ontbrekend element opvullen.</p> <p>2.4.GK2.7 De leerlingen kunnen een rij maken met een afgesproken eenheid.</p>	Wiskunde Meetkunde Vormleer <ul style="list-style-type: none"> • Patronen <p>2.4.GK3.8 De leerlingen kunnen herhalende patronen (na)maken, verderzetten en opvullen [H1].</p> <p>2.4.GK3.9 De leerlingen kunnen bij een herhalend patroon de patrooneenheid herkennen en benoemen [H1].</p> <p>2.4.GK3.99 De leerlingen kunnen rijen maken met een afgesproken eenheid.</p>
			ICT Computationeel denken Principes van computationeel denken <p>8.1.GK3.1 De leerlingen kunnen onder begeleiding een eenvoudig stappenplan opstellen om tot een werkende oplossing te komen, toepassen en controleren.</p> <p>8.1.GK3.2 De leerlingen kunnen onder begeleiding een eenvoudig</p>
			<p>stappenplan opstellen om tot een werkende oplossing te komen, toepassen en controleren: patroonherkenning.</p>

Voor rooms-katholieke godsdienst selecteer je 1 subdoel per subthema. Het doel kan per klasgroep verschillen.
Werk de drie impulsen uit (ervaringen, geloofstaal en rituelen).
Werk 3 activiteiten uit per week.

	JK	K2	K3
Subthema 1	1. Dag en nacht - licht, donker, slapen, wakker - Overdag zien we de zon - 's Nachts is het donker - Veel mensen slapen 's nachts	1. De zon geeft licht - zon, warmte, licht - De zon geeft licht en warmte - Zonder zon is het donker	1. Onze plaats in de ruimte - aarde, zon, maan - Wij wonen op de aarde - De aarde hoort bij de ruimte.
Doel rooms-katholieke godsdienst	Basisvertrouwen: veiligheid, geborgenheid, aanvaarding ...	Mogelijkheden en beperkingen: mogelijkheden, talenten ontdekken en positief leren omgaan met beperkingen	Verbondenheid met gemeenschappen: gezin, familie, de klas, school, kerk, ...
Ervaringen en belevingen Hoe kan je RKG laten aansluiten bij de 'gewone' activiteiten in de klas?	11.1.GJK.1 Ervaren en beleven van basisvertrouwen: veiligheid, geborgenheid, aanvaarding ... Prentenboek: welterusten kleine beer. Een lichtje aan, een lichtje uit.	11.2.GK2.1 In ervaringen en belevingen mogelijkheden, talenten ontdekken en positief leren omgaan met beperkingen Zaaien, onderzoeken: wat heb ik nodig om iets te laten groeien? Wat als het te warm is en onze planten alleen maar zon krijgen... Zaaibak: te veel - te weinig zon...	11.5.GK3.1 Ervaren en beleven van verbondenheid met gemeenschappen: gezin, familie, de klas, school, kerk, ... Waar wonen wij: de wereldbol. Wie woont er allemaal op de wereldbol? Op onderzoek.
Geloofsverhalen, geloofsbeelden, Godsbeelden, Jezusbeelden Waar leg je hier de nadruk op? Kies een beeld of een (fragment van een) Bijbelverhaal. Verbind dit zowel met je ervaringen en belevingen als met je ritueel.	11.1.GJK.2 Ontdekken hoe geloofsverhalen, geloofsbeelden, godsbeelden, Jezusbeelden basisvertrouwen versterken	11.2.GK2.2 Ontdekken hoe geloofsverhalen, geloofsbeelden, godsbeelden, Jezusbeelden mensen in hun mogelijkheden bevestigen ondanks hun beperkingen	11.5.GK3.2 In geloofsverhalen, geloofsbeelden, godsbeelden, Jezusbeelden ontdekken hoe mensen verbonden zijn en worden met elkaar in gemeenschappen

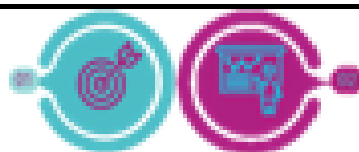
	Jezusbeeld: Jezus maakt je rustig, Jezus zorgt, Jezus troost	Scheppingsverhaal: licht-donker De zaaier	Bijbelverhaal: Abraham, een vader voor velen! (hier nadruk leggen op een groep die samenleeft)
Klasritueel, feesten, vieringsmomenten Welk ritueel kan je kiezen? Welk gebed kan je koppelen? Hou rekening met je ervaringen en belevingen en met het gekozen beeld of Bijbelverhaal.	11.1.GJK.3 In klasrituelen, feesten, vieringsmomenten basisvertrouwen beleven en uitdrukken Gebed: Ik ben wel eens boos, Ik ben soms verdrietig. Ik ben ook wel eens bang. Maar dankzij ... En Sta ik nooit alleen. Net als Jij staan ze altijd voor mij klaar. Ritueel: in een donkere hoek, ruimte een veiligheid zoeken: lichtbron aan of dicht bij een persoon, knuffel waar we ons veilig bij kunnen voelen (hier nadruk leggen op basisvertrouwen: veiligheid ervaren)	11.2.GK2.3 In klasrituelen, feesten en vieringsmomenten dankbaarheid om hun mogelijkheden uitdrukken Gebed: Een beetje water Een beetje aarde Een beetje zon Een beetje liefde Kijk het gaat groeien! Dank Je wel Jezus Laat jij mij ook verder groeien? (hier nadruk leggen op de zon, de warmte, niet te veel, niet te weinig, anders gaat het wel of niet groeien)	11.5.GK3.3 In klasrituelen, feesten, vieringsmomenten verbondenheid met een concrete gemeenschap beleven en uitdrukken Gebed: Lieve God, Een familie zo groot als er sterren aan de hemel zijn... Ja, daar droomde Abraham van. En kijk, daar zijn we dan. Allemaal samen één grote familie... Dank Je wel dat we samen mogen zijn als een grote familie. Amen (hier nadruk leggen op 1 grote groep die samenleeft)

02

SAMENHANG

- formuleer **gerichte denkvragen**
- **brainstorm met leerlingen;** zoek naar **aanknopingspunten** uit hun **leefwereld**
- denk na over **onderzoeksvra(a)g(en)**: wat wil je met jouw leerlingengroep **onderzoeken, ontwerpen en/of optimaliseren**
- denk na over de **uitwerking van de waartoe**

<ul style="list-style-type: none"> Formuleer gerichte denkvragen om de onderzoekende houding van leerlingen te stimuleren. 	<p>JK</p> <p><u>Dag en nacht</u> Waarom is het buiten soms licht en soms donker? Wat zou er gebeuren als het altijd dag bleef? Hoe weet jij dat het tijd is om te gaan slapen? Kunnen mensen ook spelen als het donker is? Waarom wel of niet? Wat zie jij anders als je buiten kijkt overdag en 's nachts?</p>	<p>K2</p> <p><u>De zon geeft licht</u> Wanneer is het licht? Wanneer is het donker? Waar komt licht vandaan? Wat is een lichtbron? Waarom wordt het dag en nacht?</p>	<p>K3</p> <p><u>Onze plaats in de ruimte</u> Waarom denken mensen dat de aarde deel uitmaakt van de ruimte? Wat zou er gebeuren als de aarde geen zon had? Hoe zouden we weten dat de aarde rond is als we erop staan? Waarom zien de zon en de maan er ongeveer even groot uit aan de hemel? Wat zou het verschil zijn tussen leven op de aarde en leven op de maan?</p>
---	---	---	---

Denk na over de uitwerking van de waartoe. Welk aanbod voorzien we voor de uitwerking van de waartoe

Aspecten van waartoe	JK	K2	K3
 De wereld leren kennen	Dag en nacht Dag-nachttafel verkennen: materialen sorteren bij dag of nacht: zon, maan, sterren, bed, lamp en gordijnen.	De zon geeft licht Onderzoek met zonlicht: ervaren dat de zon licht en warmte geeft door te voelen, kijken en vergelijken met schaduwplekken.	Onze plaats in de ruimte Ruimtemodel maken: aarde, zon en maan positioneren en benoemen: wij wonen op de aarde, de aarde hoort bij de ruimte.
 Verbindend dialogeren	Dag en nacht Praatronde: wat doe jij overdag? Wat doe jij 's nachts? Kleuters verbinden eigen ervaringen met licht, donker, slapen en wakker zijn.	De zon geeft licht Gesprek: wat merken we aan licht en warmte van de zon? Kleuters verwoorden waarnemingen en reageren op elkaar.	Onze plaats in de ruimte Gesprek bij het ruimtemodel: waar wonen wij? Wat is de aarde? Kleuters gebruiken begrippen aarde, zon, maan en ruimte.
 Verantwoordelijkheid opnemen voor de wereld	Dag en nacht Afspraken maken rond rust: wat helpt om rustig te slapen? Kleuters zorgen samen voor een rustige, donkere slaaphoek.	De zon geeft licht Zorgzaam omgaan met licht en warmte: bespreken wanneer zon prettig is en wanneer we schaduw of bescherming nodig hebben.	Onze plaats in de ruimte Zorg dragen voor het ruimtemodel: materialen correct gebruiken, rollen verdelen en samen controleren of aarde, zon en maan op hun plaats staan.
 Reflecteren	Dag en nacht Reflectiekring met prenten: wat hoort bij dag? Wat hoort bij nacht? Kleuters wijzen aan, benoemen en vertellen kort wat ze ontdekten.	De zon geeft licht Reflectiegesprek: wat voelde en zag je in de zon? Wat was anders in de schaduw?	Onze plaats in de ruimte Reflectie met ruimtemodel: hoe kunnen we uitleggen dat wij op de aarde wonen en dat de aarde bij de ruimte hoort?

AANBOD

- vertrek vanuit **sterke impressie**
- plan **samenhangende activiteiten**
- gebruik **rijke materialen**
- verrijk **relevante hoeken**
- stimuleer **taal** doorheen de **hele dag** en **wiskunde overal**
- gebruik **prentenboeken** en **informatieve** boeken met **rijke teksten**
- welk aanbod voorzien we voor de **uitwerking van de waartoe**

03

Activiteiten

Minstens 70% van het thematisch aanbod is gekoppeld aan de themadoelen en de doelen bij de subthema's – 30% vanuit zorg, nood of activiteiten los van de gekozen doelen
50% gaat naar taal de hele dag en wiskunde overal.

Noteer hieronder het nummer van het subdoel of de verschillende nummers van de leerplandoelen	Noteer in deze kolom de verschillende activiteiten die je zal aanbieden. 1 activiteit kan verschillende subdoelen bevatten waar je tegelijkertijd aan zal werken.		
	JK	K2	K3
	Gebundelde doelen 3.5.GJK.1, 3.5.GJK.2, 4.2.GJK.3, 4.2.GJK.4, 1.2.GJK.5, 1.2.GJK.6, 1.4.GJK.2, 1.5.GJK.2, 1.5.GJK.3 Dag en nacht: sorteren en vertellen De kleuters onderzoeken een dag-nachttafel met prenten en voorwerpen. Ze sorteren wat bij dag of nacht hoort, benoemen de zon, licht, donker, de dag en de nacht en vertellen wat mensen overdag en 's nachts doen. De leraar gebruikt pictogrammen en eenvoudige vragen om woordenschat, visueel begrip en mondeling reageren te ondersteunen.	Gebundelde doelen 3.5.GK2.1, 3.5.GK2.2, 1.2.GK2.12, 1.4.GK2.2, 1.5.GK2.2, 1.5.GK2.3 De zon geeft licht: lichtbronnen ontdekken De kleuters zoeken in de klas en buiten waar licht vandaan komt. Ze benoemen het licht, de lamp, de schaduw en de spiegel en geven voorbeelden van lichtbronnen. Ze reageren op vragen van de leraar, vergelijken wat ze zien in licht en donker en breiden hun woordenschat uit tijdens het onderzoeken.	Gebundelde doelen 3.5.GK3.1, 4.2.GK3.15, 1.2.GK3.8, 1.4.GK3.2, 1.5.GK3.2, 1.5.GK3.3 Onze plaats in de ruimte: aarde, zon en maan tonen De kleuters verkennen met een wereldbol, lamp en maanmodel hoe aarde, zon en maan zich tot elkaar verhouden. Ze benoemen de lichtbron en gebruiken het model om te tonen waar licht en donker ontstaan. Tijdens het gesprek reageren ze op vragen, gebruiken ze inhoudelijke woordenschat en verbinden ze het model met de uitspraak: wij wonen op de aarde.
	Gebundelde doelen 5.1.GJK.2, 4.2.GJK.3, 4.2.GJK.4, 1.4.GJK.9, 9.3.3.GJK.5,	Gebundelde doelen 5.1.GK2.8, 3.5.GK2.1, 3.5.GK2.2, 6.3.GK2.11, 6.3.GK2.12,	Gebundelde doelen 5.1.GK3.6, 3.5.GK3.1, 4.2.GK3.15, 1.4.GK3.11,

	1.5.GJK.2, 1.5.GJK.3 Dag en nacht: mijn dag- en nachtroutine De kleuters kijken naar prenten van dagelijkse handelingen zoals opstaan, eten, spelen, wassen en slapen. Ze leggen de prenten bij dag of nacht en vertellen wat zij thuis overdag en 's nachts doen. De leraar stimuleert reageren op elkaar en laat kleuters de begrippen de dag en de nacht actief gebruiken.	1.4.GK2.10, 1.5.GK2.2, 1.5.GK2.3 De zon geeft licht: vroeger en nu licht maken De kleuters vergelijken prenten en voorwerpen van licht vroeger en nu, zoals kaars, zaklamp, lamp en spiegel. Ze onderzoeken welke voorwerpen licht geven of licht weerkaatsen en vertellen hoe mensen licht gebruiken in huis. Tijdens het gesprek gebruiken ze woorden als het licht, de lamp, de schaduw en de spiegel.	1.5.GK3.2, 1.5.GK3.3, 9.3.3.GK3.6 Onze plaats in de ruimte: leven op aarde en kijken naar de ruimte De kleuters vergelijken hoe mensen op aarde leven met wat ze weten over ruimtevaart en de maan. Ze gebruiken een wereldbol en een lichtbron om te tonen waar de aarde is en vertellen waarom licht belangrijk is voor het leven op aarde. In het kringgesprek spelen ze in op elkaars ideeën en gebruiken ze woorden zoals aarde, zon, maan, ruimte en lichtbron.
--	--	--	--

	<p>Gebundelde doelen 3.5.GJK.1, 3.5.GJK.2, 6.3.GJK.7, 6.3.GJK.8, 1.2.GJK.5, 1.2.GJK.6, 1.4.GJK.2, 1.5.GJK.2, 1.5.GJK.3</p> <p>Dag en nacht: licht-donkerhoek onderzoeken De kleuters onderzoeken in een verduisterde hoek wat ze wel en niet zien met een lampje. Ze onderscheiden licht en donker, benoemen de zon, licht en donker en koppelen eenvoudige pictogrammen aan handelingen zoals slapen, kijken en wandelen. De leraar ondersteunt het gebruik van</p>	<p>Gebundelde doelen 3.5.GK2.1, 3.5.GK2.2, 6.3.GK2.11, 6.3.GK2.12, 1.2.GK2.12, 1.4.GK2.2, 1.5.GK2.2, 1.5.GK2.3, 9.3.3.GK2.5</p> <p>De zon geeft licht: schaduwen zoeken en vergelijken De kleuters zoeken buiten en in de klas naar schaduwen. Ze onderzoeken met een lamp, spiegel en voorwerpen wanneer een schaduw verschijnt of verdwijnt. Ze benoemen het licht, de lamp, de schaduw en de spiegel, beantwoorden</p>	<p>Gebundelde doelen 3.5.GK3.1, 4.2.GK3.15, 1.2.GK3.8, 1.4.GK3.2, 1.4.GK3.11, 1.5.GK3.2, 1.5.GK3.3, 9.3.3.GK3.6</p> <p>Onze plaats in de ruimte: licht en donker op de aarde verklaren De kleuters gebruiken een wereldbol en een lichtbron om te tonen welk deel van de aarde licht krijgt en welk deel donker is. Ze verwoorden wat ze zien, reageren op vragen en verbinden de begrippen aarde, zon, maan, ruimte en lichtbron met het model.</p>
--	--	---	--

	<p>themataal tijdens het verkennen.</p> <p>Gebundelde doelen 4.2.GJK.3, 4.2.GJK.4, 2.3.GJK.3, 2.3.GJK.4, 1.4.GJK.2, 1.5.GJK.2, 1.5.GJK.3</p> <p>Dag en nacht: lange en korte nachten spelen De kleuters leggen met stroken of linten een korte dag en een lange nacht na. Ze vergelijken wat lang, kort, langer of korter is en koppelen dat aan slapen, wakker zijn, licht en donker. De leraar ondersteunt het benoemen van dag, nacht, lang, kort, hoog en laag.</p>	<p>vragen en vertellen wat ze ontdekken.</p> <p>Gebundelde doelen 3.5.GK2.1, 3.5.GK2.2, 6.3.GK2.11, 6.3.GK2.12, 2.3.GK2.4, 2.3.GK2.9, 1.4.GK2.2, 1.5.GK2.2</p> <p>De zon geeft licht: schaduw meten De kleuters maken schaduwen met een lamp en voorwerpen. Ze vergelijken welke schaduw het langst of kortst is en plaatsen voorwerpen dichtbij of verder weg van de lichtbron. De leraar laat hen woorden gebruiken zoals schaduw, lamp, dichtbij, verder, langste en kortste.</p>	<p>Gebundelde doelen 3.5.GK3.1, 4.2.GK3.15, 2.3.GK3.3, 2.3.GK3.4, 1.2.GK3.8, 1.4.GK3.2, 1.5.GK3.2</p> <p>Onze plaats in de ruimte: dag en nacht op een wereldbol meten De kleuters gebruiken een wereldbol en lichtbron om te tonen waar het licht en donker is. Ze vergelijken met stroken welk deel van het model in het licht of in het donker ligt en gebruiken begrippen als lang, kort, hoog, laag, aarde en lichtbron.</p>
--	---	--	---

	<p>Gebundelde doelen 6.3.GJK.15, 3.7.GJK.4, 3.6.GJK.4, 2.4.GJK.2, 2.4.GJK.3, 1.4.GJK.9, 9.3.3.GJK.5</p> <p>Dag en nacht: sterrenpatroon bouwen De kleuters maken met blokken, sterrenkaartjes of doppen een eenvoudig herhalend patroon: ster-maan-ster-maan. Ze bouwen er een nachthemel of slaaphoek bij en zetten het patroon verder. De leraar laat hen reageren op wat ontbreekt of niet klopt.</p>	<p>Gebundelde doelen 6.3.GK2.19, 6.3.GK2.20, 3.7.GK2.4, 3.6.GK2.4, 2.4.GK2.5, 2.4.GK2.6, 2.4.GK2.26, 1.4.GK2.10</p> <p>De zon geeft licht: lichtpatroon ontwerpen De kleuters ontwerpen met gele, oranje en donkere materialen een herhalend licht-donkerpatroon. Ze benoemen de patrooneenheid, vullen een ontbrekend element aan en bespreken hoe het patroon past bij zon, licht en donker.</p>	<p>Gebundelde doelen 6.3.GK3.20, 3.7.GK3.6, 3.6.GK3.6, 2.4.GK3.8, 2.4.GK3.9, 2.4.GK3.99, 8.1.GK3.2</p> <p>Onze plaats in de ruimte: baan rond de aarde maken De kleuters bouwen een ruimtelijke baan rond een wereldbol met een afgesproken patroon, bijvoorbeeld aarde-maan-ster. Ze herkennen en benoemen de patrooneenheid, zetten de rij verder en controleren met een eenvoudig stappenplan of de baan klopt.</p>
--	--	--	--

	<p>Gebundelde doelen 3.5.GJK.1, 3.5.GJK.2, 4.2.GJK.3, 4.2.GJK.4, 1.2.GJK.5, 1.2.GJK.6, 9.3.3.GJK.5</p> <p>Dag en nacht: pictogrammen bij het dagritme De kleuters leggen pictogrammen van opstaan, spelen, eten, slapen en donker worden in een eenvoudige volgorde. Ze benoemen wat bij dag of nacht hoort en reageren op korte vragen van de leraar. Zo verbinden ze visuele boodschappen met het ritme van dag en nacht.</p>	<p>Gebundelde doelen 3.5.GK2.1, 3.5.GK2.2, 6.3.GK2.11, 6.3.GK2.12, 1.2.GK2.12, 9.3.3.GK2.5</p> <p>De zon geeft licht: licht en schaduw op pictokaarten De kleuters koppelen pictokaarten aan situaties met zon, lamp, schaduw en spiegel. Ze zoeken voorbeelden in de klas of buiten, vertellen wat ze zien en beantwoorden vragen van elkaar. De leraar ondersteunt het gebruik van begrippen als lichtbron, schaduw, lamp en spiegel.</p>	<p>Gebundelde doelen 3.5.GK3.1, 4.2.GK3.15, 1.2.GK3.8, 1.4.GK3.2, 8.1.GK3.1</p> <p>Onze plaats in de ruimte: stappenplan bij het wereldbolmodel De kleuters lezen samen een eenvoudig stappenplan met pictogrammen: wereldbol nemen, lichtbron plaatsen, draaien en kijken waar het licht valt. Ze voeren de stappen uit, controleren of het model werkt en benoemen aarde, zon, maan, ruimte en lichtbron.</p>
	<p>Gebundelde doelen 5.1.GJK.2, 6.3.GJK.15, 3.6.GJK.4, 3.7.GJK.4, 1.4.GJK.9, 1.5.GJK.2, 1.5.GJK.3</p> <p>Dag en nacht: een slaaphoek voor astronauten bouwen De kleuters bouwen met blokken, doeken en dozen een eenvoudige slaaphoek of rustplek voor een astronaut. Ze ontdekken wat ontbreekt of niet goed blijft staan, stapelen materialen en vertellen waarvoor hun constructie dient. De leraar stimuleert overleg en woordenschat rond slapen, donker, bouwen en wonen.</p>	<p>Gebundelde doelen 5.1.GK2.8, 6.3.GK2.19, 6.3.GK2.20, 3.6.GK2.4, 3.7.GK2.4, 1.4.GK2.10, 1.5.GK2.2, 1.5.GK2.3</p> <p>De zon geeft licht: een zonnwoning ontwerpen De kleuters ontwerpen een woning waarin licht binnenkomt. Ze gebruiken bouw materiaal, spiegels, openingen en transparant materiaal om te onderzoeken hoe licht in een huis kan vallen. Ze bespreken wat goed werkt, passen hun ontwerp aan en gebruiken woorden als licht, lamp, schaduw en spiegel.</p>	<p>Gebundelde doelen 5.1.GK3.6, 6.3.GK3.20, 3.6.GK3.6, 3.7.GK3.6, 8.1.GK3.1, 1.4.GK3.11, 1.5.GK3.2, 1.5.GK3.3</p> <p>Onze plaats in de ruimte: een basis op de maan ontwerpen De kleuters ontwerpen in groep een maanbasis waarin astronauten kunnen wonen en werken. Ze maken eerst een eenvoudig stappenplan, bouwen een stabiele constructie en controleren of hun ontwerp stevig is. Tijdens het overleg spelen ze in op elkaars ideeën en gebruiken ze woorden als aarde, maan, ruimte, bouwen en onderzoeken.</p>

Hoeken: Verrijk relevante hoeken vanuit de gekozen subdoelen. Breng rijke materialen binnen. Taal de hele dag, wiskunde overal.			
Noteer hieronder het nummer van het subdoel of de verschillende nummers van de subdoelen	Noteer in deze kolom de verschillende hoeken die je zal verrijken. 1 hoek kan verschillende subdoelen bevatten waar je tegelijkertijd aan zal werken.		
	JK	K2	K3
Themahoek	Geselecteerde doelen 3.5.GJK.1, 3.5.GJK.2, 4.2.GJK.3, 4.2.GJK.4, 1.5.GJK.2, 1.5.GJK.3 Materialen Dag-nachtprenten, zon- en maanbeelden, sterrenkaartjes, donker doek, zaklamp, pictogrammen slapen-wakker-spelen, sorteermantjes.	Geselecteerde doelen 3.5.GK2.1, 3.5.GK2.2, 6.3.GK2.11, 6.3.GK2.12, 1.5.GK2.2, 1.5.GK2.3 Materialen Lampen, spiegels, schaduwvoorwerpen, prenten van zon en schaduw, transparant materiaal, woordkaartjes licht-lamp- schaduw-spiegel.	Geselecteerde doelen 3.5.GK3.1, 4.2.GK3.15, 8.1.GK3.1, 1.5.GK3.2, 1.5.GK3.3 Materialen Wereldbol, lamp als lichtbron, maanmodel, pictogrammen stappenplan, kaartjes aarde- zon-maan-ruimte, observatiekaart.
Boekenhoek	Geselecteerde doelen 1.2.GJK.5, 1.2.GJK.6, 1.4.GJK.2, 1.5.GJK.2, 1.5.GJK.3 Materialen Prentenboeken over dag en nacht, kijkboeken, vertelplaten, pictogrammen, woordkaarten zon-licht- donker-dag-nacht.	Geselecteerde doelen 1.2.GK2.12, 1.4.GK2.2, 1.4.GK2.10, 1.5.GK2.2, 1.5.GK2.3, 9.3.3.GK2.5 Materialen Informatieve boeken over zon, maan en sterren, praatkaarten, zoekplaten, QR- luisterfragmenten, woordmuur met licht-lamp-schaduw- spiegel.	Geselecteerde doelen 1.2.GK3.8, 1.4.GK3.2, 1.4.GK3.11, 1.5.GK3.2, 1.5.GK3.3, 9.3.3.GK3.6 Materialen Informatieve boeken over aarde, zon, maan en planeten, uitlegposters, stappenplankaarten, woordkaarten aarde-zon-maan- lichtbron-ruimte.
Bouwhoek	Geselecteerde doelen 6.3.GJK.15, 3.6.GJK.4, Materialen Blokken, kokers, kartonnen dozen, sterren- en maankaarten, patroonkaarten, foto's van eenvoudige raketten, donker doek.	Geselecteerde doelen 6.3.GK2.19, 6.3.GK2.20, Materialen Constructiemateriaal, spiegels, transparante platen, gele en donkere blokken, voorbeeldfoto's van ruimtevoertuigen, patroonstroken.	Geselecteerde doelen 6.3.GK3.20, 3.6.GK3.6, Materialen Groot constructiemateriaal, stappenplankaarten, wereldbol, kaartjes aarde-maan-zon, patroonmateriaal, foto's van maanbasis en raketten.
	3.7.GJK.4, 2.4.GJK.2, 2.4.GJK.3 Materialen Blokken, kokers, kartonnen dozen, sterren- en maankaarten, patroonkaarten, foto's van eenvoudige raketten, donker doek.	3.6.GK2.4, 3.7.GK2.4, 2.4.GK2.5, 2.4.GK2.6 Materialen Constructiemateriaal, spiegels, transparante platen, gele en donkere blokken, voorbeeldfoto's van ruimtevoertuigen, patroonstroken.	3.7.GK3.6, 8.1.GK3.1, 8.1.GK3.2, 2.4.GK3.8, 2.4.GK3.9 Materialen Groot constructiemateriaal, stappenplankaarten, wereldbol, kaartjes aarde-maan-zon, patroonmateriaal, foto's van maanbasis en raketten.

04

LEERLUS

Themadoelen->

- **werk deze uit in het eerste subthema**
- **herhaal, verruim en verdiep de themadoelen in de volgende subthema's**

Activiteiten/ Hoeken voor de uitwerking van de themadoelen, de leerlus.

Noteer hier de themadoelen die je zal meenemen gedurende de uitwerking van het gehele thema.

Noteer in deze kolom de verschillende activiteiten die je zal aanbieden.
1 activiteit kan verschillende doelen bevatten waar je tegelijkertijd aan zal werken.

	JK	K2	K3
Hoek 1: Themahoek	Themadoel 3.5.GJK.1, 3.5.GJK.2 Subdoel 4.2.GJK.3, 4.2.GJK.4, 1.2.GJK.5, 1.2.GJK.6, 1.5.GJK.2, 1.5.GJK.3 Themahoek: dag en nacht beleven Voorzie een dag-nachttafel met prenten van zon, maan en sterren, een donker doek, zaklampen, slaappullen, pictogrammen van slapen-wakker-spelen en sorteermantjes. Kleuters sorteren materialen bij dag of	Themadoel 3.5.GK2.1, 3.5.GK2.2 Subdoel 6.3.GK2.11, 6.3.GK2.12, 1.2.GK2.12, 1.5.GK2.2, 1.5.GK2.3 Themahoek: licht en schaduw onderzoeken Voorzie lampen, spiegels, transparant materiaal, schaduwvoorwerpen, prenten van zon en schaduw en woordkaarten licht-lamp-schaduw-spiegel. Kleuters zoeken wat licht geeft, maken	Themadoel 3.5.GK3.1 Subdoel 4.2.GK3.15, 8.1.GK3.1, 1.2.GK3.8, 1.5.GK3.2, 1.5.GK3.3 Themahoek: aarde, zon en maan onderzoeken Voorzie een werelddol, lamp als lichtbron, maanmodel, pictogrammen , kaartjes aarde-zon-maan-ruimte en een eenvoudig stappenplan. Kleuters tonen met het materiaal hoe de aarde draait, waar licht en donker ontstaan

	nacht, benoemen licht en donker en spelen eenvoudige situaties na rond slapen, wakker zijn en buiten kijken.	schaduw, vergelijken wat verandert en gebruiken de begrippen tijdens het onderzoeken en vertellen.	en leggen met ondersteuning uit wat ze in het model zien.
Hoek 2: Boekenhoek	Themadoel 3.5.GJK.1, 3.5.GJK.2 Subdoel 1.2.GJK.5, 1.2.GJK.6, 1.4.GJK.2, 1.5.GJK.2, 1.5.GJK.3 Boekenhoek: kijken, benoemen en vertellen Voorzie prentenboeken en kijkboeken over dag en nacht, vertelplaten, pictogrammen en woordkaarten. Kleuters zoeken prenten van zon, licht, donker, slapen en wakker zijn, benoemen wat ze zien en reageren op eenvoudige vragen.	Themadoel 3.5.GK2.1, 3.5.GK2.2 Subdoel 1.2.GK2.12, 1.4.GK2.2, 1.4.GK2.10, 1.5.GK2.2, 1.5.GK2.3 Boekenhoek: licht en schaduw in boeken zoeken Voorzie informatieve boeken, zoekplaten en praatkaarten over zon, licht, lamp, schaduw en spiegel. Kleuters zoeken voorbeelden, vertellen wat ze herkennen en gebruiken de nieuwe begrippen tijdens het oesprek.	Themadoel 3.5.GK3.1 Subdoel 1.2.GK3.8, 1.4.GK3.2, 1.4.GK3.11, 1.5.GK3.2, 1.5.GK3.3 Boekenhoek: informatie over aarde, zon en maan verwerken Voorzie informatieve boeken, posters, woordkaarten en stappenplankaarten. Kleuters zoeken informatie over aarde, zon, maan, ruimte en lichtbron en vertellen met ondersteuning wat ze uit prenten en teksten afleiden.

Hoek 3: Bouwhoek	Themadoel 6.3.GJK.15 Subdoel 3.6.GJK.4, 3.7.GJK.4, 2.4.GJK.2, 2.4.GJK.3, 1.4.GJK.9 Bouwhoek: eenvoudige raketten en nachthemel bouwen Voorzie blokken, kokers, dozen, sterrenkaartjes, maankaarten en patroonkaarten. Kleuters bouwen een raket of nachthemel, stapelen materialen, maken een	Themadoel 6.3.GK2.19, 6.3.GK2.20 Subdoel 3.6.GK2.4, 3.7.GK2.4, 2.4.GK2.5, 2.4.GK2.6, 2.4.GK2.26, 1.4.GK2.10 Bouwhoek: ruimtevoertuig met lichtpatroon ontwerpen Voorzie constructiemateriaal, transparant materiaal, spiegels, gele en donkere blokken, patroonstroken en voorbeeldfoto's. Kleuters bouwen een ruimtevoertuig, lossen bouwproblemen op en	Themadoel 6.3.GK3.20 Subdoel 3.6.GK3.6, 3.7.GK3.6, 8.1.GK3.1, 8.1.GK3.2, 2.4.GK3.8, 2.4.GK3.9, 2.4.GK3.99 Bouwhoek: maanbasis met stappenplan bouwen Voorzie groot constructiemateriaal, wereldbol, kaartjes aarde-zon-maan, patroonmateriaal en stappenplankaarten. Kleuters ontwerpen een maanbasis, maken een eenvoudig
	eenvoudig patroon en vertellen wat nog ontbreekt of beter kan.	verwerken een licht-donkerpatroon in hun ontwerp.	stappenplan, bouwen stevig en controleren of het ontwerp werkt.
Activiteit 1: Onderzoeken	Themadoel 3.5.GJK.1, 3.5.GJK.2 Subdoel 4.2.GJK.3, 4.2.GJK.4, 1.4.GJK.2, 1.5.GJK.2, 1.5.GJK.3 Dag en nacht: dag-nachttafel onderzoeken De kleuters sorteren prenten en materialen bij dag of nacht. Ze benoemen de zon, licht, donker, de dag en de nacht en vertellen wat mensen overdag en 's nachts doen.	Themadoel 3.5.GK2.1, 3.5.GK2.2 Subdoel 6.3.GK2.11, 6.3.GK2.12, 1.4.GK2.2, 1.5.GK2.2, 1.5.GK2.3 De zon geeft licht: lichtbronnen onderzoeken De kleuters zoeken voorbeelden van lichtbronnen in de klas en buiten. Ze onderzoeken met een lamp, spiegel en voorwerpen wanneer schaduw ontstaat en gebruiken de begrippen licht, lamp, schaduw en spiegel.	Themadoel 3.5.GK3.1 Subdoel 4.2.GK3.15, 8.1.GK3.1, 1.4.GK3.2, 1.5.GK3.2, 1.5.GK3.3 Onze plaats in de ruimte: wereldbolmodel onderzoeken De kleuters gebruiken een wereldbol, lamp en maanmodel. Ze tonen waar licht en donker ontstaan, voeren een eenvoudig stappenplan uit en benoemen aarde, zon, maan, ruimte en lichtbron.
Activiteit 2: Bouwen en ontwerpen	Themadoel 6.3.GJK.15 Subdoel 3.6.GJK.4, 3.7.GJK.4, 2.4.GJK.2, 2.4.GJK.3, 1.4.GJK.9 Naar de sterren: raket bouwen De kleuters bouwen met dozen, kokers en blokken een raket. Ze stapelen materialen, maken een eenvoudig ster-maanpatroon en vertellen wat ontbreekt of niet goed blijft staan.	Themadoel 6.3.GK2.19, 6.3.GK2.20 Subdoel 3.6.GK2.4, 3.7.GK2.4, 2.4.GK2.5, 2.4.GK2.6, 2.4.GK2.26, 1.4.GK2.10 Astronauten op missie: ruimtevoertuig ontwerpen De kleuters ontwerpen een ruimtevoertuig met constructiemateriaal. Ze gebruiken vormgevingsmiddelen, verwerken een licht-donkerpatroon en bedenken met ondersteuning een oplossing wanneer iets niet stevig is.	Themadoel 6.3.GK3.20 Subdoel 3.6.GK3.6, 3.7.GK3.6, 8.1.GK3.1, 8.1.GK3.2, 2.4.GK3.8, 2.4.GK3.9, 2.4.GK3.99 Reizen tussen de planeten: maanbasis bouwen De kleuters ontwerpen een maanbasis met een eenvoudig stappenplan. Ze bouwen stevig, verwerken een patroonbaan en controleren of hun constructie werkt.

Activiteit 3: Verwoorden en reflecteren	<p>Themadoel 5.1.GJK.2</p> <p>Subdoel 1.2.GJK.5, 1.2.GJK.6, 1.4.GJK.2, 1.4.GJK.9, 1.5.GJK.2, 1.5.GJK.3</p> <p>Dag en nacht: prentenverhaal vertellen De kleuters leggen prenten van een dagritme in volgorde en vertellen wat mensen overdag en 's nachts doen. Ze reageren op elkaar en gebruiken woorden als slapen, wakker, licht, donker, dag en nacht.</p>	<p>Themadoel 5.1.GK2.8</p> <p>Subdoel 1.2.GK2.12, 1.4.GK2.2, 1.4.GK2.10, 1.5.GK2.2, 1.5.GK2.3, 9.3.3.GK2.5</p> <p>De zon geeft licht: licht vroeger en nu bespreken De kleuters vergelijken prenten en voorwerpen zoals kaars, lamp, zaklamp en spiegel. Ze vertellen hoe mensen licht gebruiken in huis en beantwoorden vragen over wat ze zien en ontdekken.</p>	<p>Themadoel 5.1.GK3.6</p> <p>Subdoel 1.2.GK3.8, 1.4.GK3.2, 1.4.GK3.11, 1.5.GK3.2, 1.5.GK3.3, 9.3.3.GK3.6</p> <p>Onze plaats in de ruimte: uitlegposter presenteren De kleuters maken en presenteren een uitlegposter over aarde, zon, maan en ruimte. Ze gebruiken pictogrammen, woordkaarten en eenvoudige zinnen om hun inzichten te verwoorden en in te spelen op vragen van anderen.</p>
--	--	---	--

REFLECTIE EN MONITORING

- **tussentijds:** reflecteer, evalueer, geef feedback
- **monitor** de **groei** van je leerlingen
- **formuleer** samen **met leerlingen** een **antwoord op de onderzoeksvraag** (de droom, de uitdaging) en/ of het probleem die tijdens dit thema centraal staat
- **bekijk de gevisualiseerde doelen**, zijn deze behaald?
- **reflecteer als team** (school en klas).

05

Reflectie over subthema

Evalueren, reflecteren, kwaliteitsontwikkeling	Noteer hier mogelijke denkvragen en/of uitwerking van hoe je de reflectie zal aanpakken tijdens dit subthema. Wat neem je mee naar een volgend subthema? Waar zie je nog kansen tot verdiepen, verruimen, verdiepen?
Tussentijds evalueren, reflecteren en feedback geven doe je aan de hand van je brainstorm. Neem je probleemstelling of onderzoeksvraag erbij.	Aanpak tijdens het subthema Gebruik de uitgewerkte activiteiten en hoeken als observatiemomenten. Kijk gericht of kleuters de themadoelen en subdoelen zichtbaar inzetten tijdens onderzoeken, bouwen, vertellen en spelen. Vertrek telkens vanuit de probleemstelling of onderzoeksvraag: wat willen we te weten komen over de ruimte, licht, donker, dag en nacht?

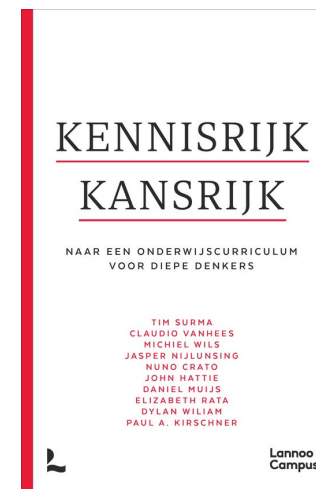
	Evalueren en reflecteren Bespreek met de kleuters wat ze ontdekt hebben in de themahoek, boekenhoek, bouwhoek en onderzoeksactiviteiten. Laat hen tonen, aanwijzen, benoemen of verwoorden wat ze weten over zon, maan, aarde, licht, donker, schaduw, dag en nacht. Gebruik daarbij foto's van activiteiten, woordkaarten, materialen uit de hoeken en het gemaakte werk. Feedback geven Geef korte, concrete feedback tijdens het handelen: Je gebruikt het woord lichtbron correct. Je toont met de wereldbol waar het licht valt. Je raket blijft nu stevig staan omdat je een bredere basis gebruikte. Je kan al vertellen wat bij dag hoort en wat bij nacht hoort. Je speelt in op wat een andere kleuter vertelt. Wat nemen we mee? Noteer welke begrippen, materialen of vragen opnieuw opgepakt moeten worden. Bijvoorbeeld: sommige kleuters benoemen licht en donker al vlot, maar hebben nog ondersteuning nodig bij schaduw of lichtbron. De bouwhoek lokt veel taal en probleemoplossend denken uit en kan verder verrijkt worden. De onderzoeksvraag leeft verder bij kleuters die willen weten waarom het soms dag en soms nacht is.
Formuleer samen met je leerlingen een antwoord op de probleemstelling of onderzoeksvraag. Neem je brainstorm erbij.	Onderzoeksvraag Hoe kunnen we verklaren wat we zien in de ruimte, bij licht en donker, bij dag en nacht? Samen geformuleerd antwoord met de kleuters We wonen op de aarde. Overdag zien we de zon en is er licht. 's Nachts is het donker en kunnen we soms de maan en sterren zien. De zon geeft licht en warmte. Met een lamp, wereldbol en maanmodel kunnen we tonen dat licht op een deel van de aarde valt. Waar geen licht valt, is het donker. Zo kunnen we onderzoeken waarom het dag en nacht wordt. Mogelijke formulering per leeftijd JK: Overdag is het licht en zien we de zon. 's Nachts is het donker. Veel mensen slapen dan. K2: De zon geeft licht. Met een lamp kunnen we zien hoe schaduw ontstaat. We zien soms de maan en sterren aan de hemel. K3: Wij wonen op de aarde. De aarde hoort bij de ruimte. Met een wereldbol en een lichtbron kunnen we tonen hoe licht en donker ontstaan. Gebruik het antwoord niet alleen als eindzin, maar ook als terugblik op de gemaakte modellen, foto's, posters, constructies en gesprekken.

<p>Verzamel en beoordeel deze doelen in de brede zin bij de leerlingen. Stem je handelen hierop af. Denk na over de communicatie met en over je leerlingen.</p>	<p>prenten, constructies en gesprekken.</p> <p>Wat verzamel je? Verzamel observaties tijdens spel in de hoeken, foto's van constructies, patronen en <u>onderzoeksmomenten</u>, uitspraken van kleuters tijdens kringgesprekken, voorbeelden van woordgebruik en gemaakte prenten, posters, modellen of stappenplannen.</p> <p>Waar kijk je naar?</p>
	<p>Gebruikt de kleuter thematische woordenschat? Kan de kleuter iets tonen of uitleggen met materiaal? Kan de kleuter licht en donker onderscheiden? Kan de kleuter dag en nacht herkennen? Kan de kleuter bouwen, vergelijken, ordenen of patronen verderzetten? Kan de kleuter reageren op vragen of inspelen op wat anderen zeggen?</p> <p>Hoe stem je je handelen af? Herhaal begrippen die nog onzeker zijn, voeg gerichte materialen toe in de hoeken, stel verdiepende denkvragen, voorzie extra ondersteuning met prenten, pictogrammen of modellen en geef sterkere kleuters kansen om iets uit te leggen, te vergelijken of een stappenplan te maken.</p>
<p>Bekijk de gevisualiseerde doelen, zijn deze behaald?</p>	<p>Controle met het team of de leraar Welke themadoelen kwamen zichtbaar aan bod? Welke subdoelen kwamen voldoende terug in activiteiten en hoeken? Waar zagen we taal de hele dag? Waar zagen we wiskunde overal? Welke doelen vragen nog extra aanbod? Welke hoek of activiteit werkte het sterkst? Welke materialen nemen we mee naar het volgende subthema?</p> <p>Besluit voor vervolg De doelen rond licht, donker, dag, nacht, aarde, zon, maan, bouwen, patronen, woordenschat en mondeling taalgebruik worden verder opgevolgd. Wat nog onvoldoende zichtbaar is, wordt opnieuw ingebracht via gerichte hoeken, herhaalde woordenschat, extra observatievragen en korte reflectiemomenten met de kleuters.</p>

Pro.site

- Kennisclip
 - [Kleuteronderwijs binnen een kennisrijk curriculum](#)
- Kleuteronderwijs:
 - <https://pro.katholiekonderwijs.vlaanderen/kleuteronderwijs>

Bronnen

Bronnen

- <https://www.klasse.be/762391/kennisrijk-curriculum-kleuters/>
- <https://www.jsw.nl/professionalisering/bouwen-aan-blijvend-begrip-met-kennismuren/?content-type=free>
- <https://kleutergewijs.wordpress.com/2025/06/18/hoe-creeer-je-kennisrijke-contexten-voor-kleuters/>
- https://www.schoolmakers.be/blog/leren-en-lesgeven/kennisrijk_kleuteronderwijs/
- <https://www.klasse.be/729281/meer-inzettten-op-kennis-bij-kleuters/>
- <https://kleutergewijs.wordpress.com/2025/10/01/van-spel-naar-rijke-kennis-effectieve-didactiek-voor-jonge-kinderen/>

Bedankt